

PAR TAUTAS IZGLĪTOŠANU DOMĀJOT

**II grāmata
3. daļa**

Holistiskā pedagogija

Ojārs Rode

**2023
Drusti**

Par tautas izglītību domājot. Holistiskā pedagoģija.

Cerībā, ka kādam varētu interesēt manas pārdomas par latvju tautas izglītību nākotnē, sakārtoju tās vairākās grāmatiņās. Grāmatiņas nepretendē uz zinātniska rakstura literatūru pedagoģijā (tradicionālā zinātnes izpratnē), bet aptver dažāda rakstura, visai plašu atziņu un zināšanu spektru, kas tādā vai citādā veida ir sasniegušas mani.

Šīs grāmatiņas tapušas pateicoties vairākiem rosinājumiem kaut ko uzrakstīt par tautskolas pieredzi un pateicībā manai zinātniskā darba vadītājai gan maģistratūrā, gan doktorantūrā DU Elfrīdai Krastiņai, ar kuru diskutēts gan par izglītību, gan par vispārcilvēciskām problēmām, kuras tad arī mani mudināja pārdomām.

Grāmatiņas domātas visai raibam interesentu lokam – vecākiem, skolotājiem, studentiem, politiķiem un vienkārši tautiskuma saglabāšanas entuziastiem, taču ne tik daudz skeptiķiem, kā meklētājiem.

Nebūtu ne, turpat 30 gadus gara pieredzes tautskolā, ne studijas, ne apceres, ne centieni ko paveikt Latvijas tautskološanā, ja nebūtu manas ģimenes atbalsts, īpašs paldies pacietīgai dzīvesbiedrei, sievai Nellijai.

Grāmatiņu Saturs

I grāmata - *Daži grāmatiņās izmantotie termini*

II grāmata 1.daļa – *Krišnamurti skola. Vērtību izglītība*

II grāmata 2. daļa – *Humānā pedagoģija. Integrālā izglītība*

II grāmata 3.daļa - *Holistiskā pedagoģija.*

III grāmata – *Tautas pedagoģija*

IV grāmata – *Teorija un prakse*

V grāmata – 1. daļa - *Publikācijas zinātniskos un populārzinātniskos izdevumos no 2004. – 2011. gadam*

V grāmata – 2. daļa - *Publikācijas zinātniskos un populārzinātniskos izdevumos no 2011. – 2015. gadam*

VI grāmata 1.daļa.– *Intervijas un publikācijas populāros izdevumos no 1990. – 2007. gadam*

VI grāmata 2.daļa.– *Intervijas un publikācijas populāros izdevumos no 2007. – 2023. gadam*

VII grāmata – 1. daļa – *Apceres un ieceres no 2005. – 2011. gadam*

VII grāmata – 2. daļa – *Apceres un ieceres no 2012. – 2023. gadam*

VIII grāmata – *Vēstules Atmodu rosinot un publicētais Face Book*

IX grāmata - *Vēstules*

Šīs grāmatiņas trīs daļas veltītas vairākiem izglītības virzieniem un to paspārnē esošo skolu aprakstam, t.i., kā piedāvātas izglītības realizējas praksē. Vispirms aplūkosim Krišnamurti “pareizas izglītības” atziņu tapšanas filozofiskos pamatus (tā īsti nebūtu pareizi saukt tos par filozofiskiem pamatiem, jo tā nav faktiski filozofija, bet Krišnamurti un viņa laikabiedru dzīvesziņa – zināšanas par lietu kārtību). Pēc tam arī “pareizās izglītības” teorētiskos pamatus un visupēc mēģinājumus, īpaši tam dibinātās skolās, realizēt “pareizo izglītību”.

Pirmajā daļā aplūkosim, arī tā saucamās, vērtībizglītības modeļus. Ja tā iedziļinās, tad pašos dziļumos faktiski rodam Krišnamurti pamatatziņu: iepazīsti sevi un vienmēr zināsi kā pareizi rīkoties jeb, citiem vādiem sakot, - dzīvosi tikumīgi. Vērtībizglītības modeļos vērtībizglītība uzsvēta, galvenokārt, kā tikumiskās audzināšanas instruments.

Grāmatiņas otrajā daļā vispirms pieskarsimies Humānai pedagoģijai, kuras pamatā likti “Dzīvās ētikas” principi. Galvenie tās popularizētāji un realizētāji Šalva Amonašvili un M.Šketiņins, tai ir veltījuši vai visu savu dzīvi. Arī šo pedagoģiju aplūkot beigsim ar ieskatu dažās humānās pedagoģijas skolās.

Otrajā daļā ievietoju Šri Aurobindo iniciēto “Integrālās izglītības” modeļa aprakstu, ar tā praktisku realizāciju skolās. Diemžēl, neesmu bijis nevienā no tām, tāpēc vadījos no internetā pieejamas informācijas – avotus centos uzrādīt. No visiem grāmatiņā aprakstītiem virzieniem izglītības organizēšanā, vispilnīgāko priekšstatu varēja gūt tieši par “Integrālo izglītību”.

Grāmatiņas trešajā daļā aprakstu “Holistisko pedagoģiju” un tās praktisku realizāciju skolās. Faktiski visus iepriekšaprakstītos izglītības virzienus var saukt par holistiskiem, taču skolas, kuras realizē izglītību tieši ar “holistisko” nosaukumu parasti neatsaucas uz nevienu no pirmajās grāmatiņās aprakstītajām, bet uz holistisku personības uztveri, tās veselumā, kā arī mācību organizēšanu, to visu ievērojot. Varēja šo daļu pievienot iepriekšējām, bet tad man sanāktu pārāk biezs sējumiņš, kuru neērti būtu iesiet.

Iedvesmojamies un darbojamies!

Saturs

Ievads	7
Ir dīvaini, ka vecākus un arī skolotājus apmierina situācija izglītība tāda, kāda tā ir. Ja neapmierinātu, tad neapmierinātība izpaustos protestos un alternatīvās skolas rastos, kā sēnes pēc auglīga lietutiņa.	
Holisma izglītības filozofijās daži aspekti	13
<i>Mācīšanās</i> ir cilvēka dabas neatņemama sastāvdaļa. Skolotāji organizē mācības dabiskā ritmā, kuru raksturo trīs fāzes: "romantika", "precizitāte" un "vispārinājums".	
Holistiskās izglītības skolas	
Salmonberry School	23
Salmonberry skola piedāvā mācību procesu, kurā bērni tiek uztverti kā būtnes veselumā. Mājas lapā lasām: "Termins <i>holistisks</i> attiecas uz holona jēdzienu, kur (tāpat kā fraktālā) katrā daļā var redzēt kopuma skaistumu un gudrību. Kā rakstīja Viljams Bleiks: <i>...lai redzētu pasauli smilšu graudā</i> ".	
Play Mountain Place	30
Play Mountain Place, kas dibināta 1949. gadā, ir viena no vecākajām humanistiskajām alternatīvajām skolām Amerikas Savienotajās Valstīs. Skolas dibinātājs Filiss Fleishmans izveidoja pirmsskolas iestādi, kas respektēja katra bērna individualitāti.	
Brockwood Park School	34
Individuāla, daudzveidīga izglītība skolēniem vecumā no 14 līdz 19. Tiek realizēta J. Krishnamurti mācībā, kas veicina akadēmisko izcilību, izpratni, radošumu un drošību vidē bez konkurences.	
The Acorn School	35
Katra nedēļa sākas ar visas skolas kopsapulci, - pulcēšanās kopā kopienā ir svarīga skolas dzīves iezīme. Ikdienas mācīšanās Acorn skolā ir piedzīvojums. Te skolēni var apgūt mācību priekšmetus bez ārēju eksāmenu spiediena.	
Ananda Living Wisdom School ASV	37
Skola atrodas gleznainajā Sierra Nevada pakājē. Skolas pilsētiņa aizņem no 4 līdz 5 akriem (1 akrs ir apmēram 0,4 ha), ko ieskauj meži, pļavas un dīķi. Skola atrodas Anandas kopienas teritorijā, kopiena praktizē jogu un meditāciju.	
Circle School	39
Skolas novatoriskā programma līdzsvaro brīvību, atbildību un kopienu. Šeit skolēni mācās ne tikai akadēmiskos mācību priekšmetus, bet arī to, kā orientēties pasaulē, kā aizstāvēt sevi un kā būt produktīviem kopienas dalībniekiem.	
Clonlara School	40
Montgomerijas skola aptvēra visus vecumus, dažādas etniskās piederības un pārliecības. Bērni varēja mācīties un augt nesteidzīgā, nepiespiestā gaisotnē;	

Uzņemšana ir ierobežota - bērni, darbinieki un vecāki visi pazīt viens ar otru; un ģimenēm ir aktīva loma skolas dzīvē un bērnu izglītībā.

Community School (VA, USA) 42

Tā augstu vērtē visus bērnus un cenšas attīstīt katra skolēnā individuālās dāvanas. Veicina pašpaļāvību, kritisko domāšanu un radošumu. Respektē katra bērna sociālās, emocionālās, fiziskās un intelektuālās vajadzības.

Desiderata Schools 45

Skolēni apgūst mācību priekšmetus savai individualitātei raksturīgos veidos, - tas ceļ pašapziņu un pārliecinātību. Skola uzskata, ka izglītības panākumi ir kopīga skolēna, mājas, skolas, skolotāju un sabiedrības atbildība.

Ecole D'Humanité Scol 46

Tē mās 120 skolēni no 8. – 12. klasei (vidēji klasē 6 skolēni, skolēnu un skolotāju attiecība 4:1) un 40 skolotāji no vairāk nekā 20 dažādām valstīm, kuri šeit dzīvo kopā dinamiskā sabiedrībā, kurā tiek piedāvātas daudzas akadēmiskās, mākslinieciskās, praktiskās, sporta nodarbību un sociālo attiecību iespējas.

Fairhaven School 49

Uzņem bērnus vecumā no 5 līdz 19 gadiem. Maziem bērniem jāspēj būt atbildīgiem par savām pamatvajadzībām un jāpierāda, ka viņi var būt droši bez pastāvīgas pieaugušo uzraudzības. Parasti Fairhaven uzņem 60-70 skolēnus. Mājasdarbu nav.

Sudbury Valley School 52

1968. gadā vecāku un pedagogu grupa nodibināja skolu, kas balstīta uz skaidru redzējumu par individuālo brīvību, kas nepieciešama bērnu uzplaukumam, un par kopieni, kuru vienādi pārvalda visi tās locekļi. Rezultāts bija unikāla brīvības un atbildības kombinācija, kas kopš tā laika ir bijusi Sudberijas ielejas iezīme.

Kopsavilkums 55

Kā jau minēts, holistisks domāšanas veids cenšas aptvert un integrēt vairākus nozīmes un pieredzes slāņus, nevis šauri definēt cilvēka iespējas. Katrs bērns ir vairāk nekā nākamais darbinieks; katra cilvēka inteligences un spējas apraksts ir daudz sarežģītāks nekā viņa rezultāti standartizētos testos.

levads

Ir dīvaini, ka vecākus un arī skolotājus apmierina situācija izglītība tāda, kāda tā ir. Ja neapmierinātu, tad neapmierinātība izpaustos protestos un alternatīvās skolas rastos, kā sēnes pēc auglīga lietutiņa. Tajā pat laikā ir jāatzīst, ka alternatīvās skolas neko daudz nevar darīt obligāti izpildāmo izglītības likumu ietvaros. Un pat izskatās, ka var pienākt laiks, kad pat tas mazumiņš, ko tās iemanās izdarīt, tiks liegts. Bez tam ārkārtīgi lielu spiedienu uz sabiedrību rada globalizācijas izraisītās prasības pēc globālā pilsoņa. Esmu rakstījis dažāda līmeņa varas struktūrām, bet ausis nav dzirdīgas. Kas par lietu? Kāpēc tas tā notiek Dainu zemē?!

Kaut kādā mērā atbildi sniedz 2011. gada Viestura Dūles raidījuma “par problēmām izglītībā” komentāri – viedokļu daudzveidība. Toreiz es Dūles raidījumus novērtēju pozitīvi – viņš lika padomāt visai plašai auditorijai par to, ka ar skolu nav viss kārtībā; viņš sabiedrību sašūpoja tā, ka internets “vārījās” - daudziem bija ko teikt, ko izkliegt, izbļaut (Komentāri Viestura Dūles 2011. gadā vadītajam raidījumam par izglītību) – uz iekrāsotiem tekstiem jāuzklišķina un atvērsies atbilstošs dokuments. Es izmantoju “šūmēšanos”, lai pētītu “cieņas” problēmu skolās (Kāds varētu izskatīties skolas modelis Latvijā? un Izglītības problēmu risinājumu meklējumi Latvijā). Toreiz, izpētot ap 600 komentāru, atklājās, ka izglītības problēmām vainu ģimenēs un skolotāju kompetencē saskata tikai 10% respondentu, galvenā problēma tika saskatīta izglītības organizēšanā – pāri par 36%. Sabiedrības vainu konstatēja ap 20% respondentu. Savukārt pētot skolu jaunatnes diskusiju (THE PROBLEMS OF VALUES EDUCATION IN PRIMARY SCHOOL OF LATVIA) atklāju, ka 26% no pāri par 360 respondentu (skolēnu) atklāti izrāda necieņu pret skolotājiem, tie tika identificēti, kā “uzspiedēji”, taču arī pārējo respondentu attieksme pret skolotājiem nebija glaimojoša. Toreiz pētīju arī skolotāju viedokli. Pētījums atklāja, ka visvairāk skolotājus satrauc skolēnu motivācijas trūkums – bērni neredz nepieciešamību mācīties, ir nedisciplinēti, valda visatļautība, ir saskarsmes problēmas, vērojams pat nihilisms un neiecietība, zema *vērtību* orientācija. Mācību satura jomā visvairāk satrauca nepārdomātu normatīvo dokumentu izstrāde – mācību programmu pārslogotība (neatbilstība starp satura apjomu un tā apgūšanai nepieciešamo laiku), programmu nesaskaņotība, mācīb līdzekļu kvalitāte, nepārdomātā skolu reforma u.c. lietas. Ba-

žas, kas izteiktas saistībā ar ģimeni, galvenokārt, saistījās ar vecāku neieinteresētību, ar izjukušām ģimenēm, ģimeņu materiālo maznodrošinātību un to, ka vecāki nepiedalās bērna audzināšanā (mūsu valstī 53% bērni aug nepilnās ģimenēs). Mācību procesa jomā lielākās problēmas saistītas ar mācībīdzekļu neatbilstību standartam, pat trūkums, programmu apvienošana, lielais skolnieku skaits klasēs, – faktiski problēmas, kuras tie vairotas jaunajā skolu reformā. Mācību organizācija problēmas tiek saistītas ar skolas vadības neuzticēšanos skolotājiem (kontroles, dokumentācija), darba apstākļi – vide. Pētījumā apstiprinājās pieņēmums, ka pret sevi negatīvu attieksmi jūt ne tikai matemātikas skolotāji – tā ir vispārēja parādība. Tas varētu nozīmēt, ka daļa skolēnu „uzspiešanu” jūt arī citās mācībās. Kādā citā sarunā ar skolotājiem (ap 50) bija vērojams satraukums – skolotāji atrodas stresā pat ārpus tiešās mācību darba situācijas, tikai par to domājot vien. Stresa situācija nevar palīdzēt skolotājam veidot labas attiecības ar skolniekiem. Skolotāji problēmu avotus, galvenokārt, saskata ārējos faktoros un, iespējams, tas tā arī ir, jo tie kaut kādā mērā nosaka skolotāja brīvas rīcības iespējas.

Ir vēl kāds pētījums, kurā var ieskatīties t.i., Latvijas Bērnu labklājības tīkla pētījums sadarbībā ar Lietuvu un Igauniju par “Bērnu labsajūta Baltijas valstīs” (<http://www.bernulabklajiba.lv/petijums-par-bernu-labsajutu-baltijas-valstis/>). Tas tika pabeigts 2017 – tika aptaujāti ap 2000 skolēnu. Pētījuma rezultāti, kas varētu mūs interesēt, uzrāda sekojošo: 33% bērnu bieži jūtas uztraukti, 25% -nomākti, 40% - garlaikoti, 23% – dusmīgi, 23% – vientuļi, 22% – bēdīgi. 9% bērnu skolā saskaras ar vardarbību (15 gadīgo vidū – pat 18%), 53%- skolā jūtas pārslogoti un noguruši, 58% - novērtē, ka viņiem ir par daudz mājasdarbu, 24% - 15 gadīgo bērnu skolā jūtas neiederīgi, 32% - viņiem apgalvo, ka nepietiek brīvā laika saviem vaļaspriekiem.

Interesi var izraisīt arī latviešu pētnieku grupas pētījums par to “Kas kavē pusaudžu mācīšanās panākumus skolā?” (http://www.lu.lv/materiali/apgads/izdevumi/konferences/atee_spring_university/ATEE_05-session.pdf) *Skolas dabas vides* problēmas skar telpu apgaismojumu un siltumu, ēdiena izvēli, kvalitāti un laika trūkumu ēšanai. *Fiziskajā vidē* - atbilstošu telpu, aprīkojuma, mācību tehnoloģiju un līdzekļu trūkumu. *Sociālajā vidē* skolēnu skatījumā problēmas rada neinteresantie, kašķīgie un neapmierinātie skolotāji, ļoti liels skolēnu skaits klasē, skolēnu šķīrošana, finansiālā nevienlīdzība skolēnu vidū, skolēnu

savstarpējie konflikti un vienaldzība, narkomāni, toksikomāni, nepietiekama sadarbība ar vecākiem, disciplīnas trūkums, pasākumu trūkums skolā.

Arī šis pētījums atzīt pedagogu un skolēnu pārslodzi. Pārslodzi rada ilgās mācību stundas skolā un kopumā lielā slodze mācību nedēļā. Gan skolēni, gan arī skolotāji jūt nepieciešamību pēc lielākām sporta nodarbību aktivitātēm. Skolotāji domā, ka pārāk lielais skolēnu skaits klasē, ietekmē mācību procesa individualizāciju un diferenciaciju. Nav laika individuālam darbam, nav arī klases, kurās mācītos lēnāk domājošie bērni, tādēļ ir nepieciešama atbilstoša programma un mācību plānojuma izstrāde. Arī vecāki uzskata, ka skolotājam pietrūkst laika individuālam darbam. Visas respondentu grupas akcentē skolēnu negatīvo attieksmi pret mācībām un apkārtējiem. Minētas arī skolas sociālās vides problēmas - ietekmes, kas izraisa stresu un nesekmē sadarbību; ar skolotāja statusu saistītas problēmas - skolotājs ir nenovērtēts sabiedrībā - ir zems profesijas prestižs, tas izraisa frustrāciju un komunikācijas problēmas ar skolēniem. Mācību vide, kurā ir grūtības runāt un būt saprastam, ir izšķirošs nosacījums, kas traucē skolēniem gūt panākumus mācībās. Skolēni atzīst, ka problēmas saistās arī ar mērķi – nerod mācībām jēgu. Ar motivāciju saistītās problēmas, pēc skolēnu domām, izpaužas kā negatīva attieksme pret mācībām, nevēlēšanās mācīties, gatavoties stundām. Arī slinkums. Disciplīnas problēmas vispār - ar grūtībām uzturēt stundā disciplīnu. Daļa skolotāju ir noguruši no nepārtrauktajām izmaiņām izglītības politikā un vairs neuztver jaunāko informāciju, jo ir pārliecināti, ka tuvākajā laikā noteikti atkal būs citas izmaiņas. Tikai neliela daļa skolotāju ir gatavi skolēnu pašregulētas mācību darbības veicināšanai.

Šo sarunu turpināsim apkopojot to negatīvo, kas šobrīd konstatējams skolā. Visu laiku no tā izvairījos, bet šķiet, ka tas, pirmkārt, varētu palīdzēt saprast nevēdzību, uz kuru akli ejam un, otrkārt, apjēgt holistiskās izglītības piedāvāto alternatīvu jeb izeju no strupceļa. Es vienkārši uzskaitīšu kā skolā, tā sabiedrībā vērojamo, daži pierādījumi ir minēti augstāk, citus var meklēt publicētos pētījumos un pašu vērojumos, ir vienkārši jānoņem aizspriedumu plīvurs no acīm un jātop redzīgākiem un pie reizes apņēmīgākiem ko darīt.

- Vispārēja vērtību krīze sabiedrībā;

- Sabiedrībā par veiksmīgiem cilvēkiem (tieši vai netieši) pārāk bieži tiek uzskatīti alkatīgie, korumpētie un brutālie, vardarbīgie – tas ir “krutie”;
- Jauniešus visatļautību modulē (galvenokārt caur internetu rodamie) plaši pieejamie saziņas līdzekļi, uz bērniem orientēts tirgus mārketingš;
- Par galveno izvērīta akadēmiskā izglītība;
- Kultivēta konkurences spēja, arī sociālās dzīves aspektos, piemēram, sportā, ārpuskolas aktivitātēs, skolā;
- Vērojami obsesīvu domu stimuli, kas izpaužas kā trauksmainas, uzmācīgas domas, kas būtiski ietekmē dzīves kvalitāti, traucējot pilnvērtīgi mācīties un veidot normālas attiecības ar citiem: pārmērīgas rūpes par savu izskatu (ķermenis, apģērbs) – bailes neiegūt kādas lietas, apģērba gabalu; par aksesuāriem (IT tehnoloģiju piedāvātā esamību mobilie telefoni, planšetnieki, austiņas, somas utt); bailes no pārbaudījumiem, no soda, no nepieņemšanas un izstumtības.
- Fiziskā, psiholoģiskā un emocionālā vardarbība;
- Negatīva attieksme pret mācībām;
- Mācīšanās, kā nepieciešams piespiedu darbs, kuras nepieciešamību nosaka sodu un atbalvojumu sistēma;
- Datoratkarība;
- Trūkst jēgpilnas mācīšanās, motivācija mācīties. Netiek pētīti skolēnu dotumi talanti, nemaz jau nerunājot par individuālu mācībdarba plānošanu atbilstoši dotumiem;
- Disciplīnas problēmas;
- Savstarpējas cieņas trūkums – saskarsmes kultūras trūkums;
- Mācību pārslodze;
- Lielas klases, individuālā darba trūkums;
- Trūkst interese par skolēna paša sapņiem, dotumiem, dzīves vīziju;
- Mācībpriekšmetu lielā dažādība darbadienas griezumā;
- Nemaz nerunājot par to, ka trūkst emocionālās un garīgās cilvēka veseluma komponentes kopšana.

Ko darīt? Es te cītīgi propogandēju dažus izglītības modeļus, bet tajā pat laikā saprotu, ka nebūs tā, ka visā mūsu zemītē sāks ko vien-

oti darīt. Pārmaiņām ir DABĪGĀ KĀRTĀ jāizaug no tā, kas pašreiz esam, no tās sapratnes, no tās gudrības, no spēka un resursiem, kuri mums ir kā tautai kopumā un individuāli katram ir. Tas nebūt nav viegli, bet iespējami, ja paļausimies paši uz sevi. Nebūs viegli arī tāpēc, ka mūsu tautas indivīdiem raksturīga augsta pašapziņa, pašlepnums par to, ko katrs domājam un darām, mūs ir grūti pārliecināt par kaut ko citu, ja priekš sevis skaidri apzināties savu taisnību, savu patiesību (zināma, cerīga pretruna ar to, ka mums visiem liek darīt vienādi un mēs to tā arī darām). Augsta pašapziņa nav nekas slikts, tas ir milzīgs, dabīgā kārtā, izveidojies potenciāls, kas ir jāliek lietā. Šī fantastiskā tautas īpatnība, dabīgā kārtā prasa dažādību izglītības organizēšanā (neder princips – visi dara tā!) un, otrkārt, kas faktiski ir pirmā izpildes nosacījums – jāļauj skolu dibinātājiem un pedagogiem radoši brīvi rīkoties. Mūsu dzīves vadītāji, organizētāji labi darīs, ja to visādi atbalstīs un stimulēs, radot atbilstošu likumu bāzi daudzveidības (daudzveidība – attīstības nepieciešams nosacījums) iespējām.

Tas nekādi nesaskan ar pašreizējo izglītības politiku, veidojot lielas skolas, lielās klases - lielajās nav iespējams izveidot tādu harmonisku kopveselumu (kopienu), kas orientēta uz skolas veidotāju, kopienas locekļu definētu mērķi. Par tādā augstām lietām nav pat ko sapņot, jo tajās ne skolotāji viens otru pazīst, ne arī nespēj iegau-mēt simtiem skolēnu vārdus, kur nu vēl tur kāds individuāls darbs vai individuāla iejūtība. Mērķim būtu jābūt saskanīgam ar pašu spēkiem izstrādātām individuālām personības nākotnes vīzijām un reizē saskaņotam ar atbilstošās kopienas interesēm un vajadzībām. Šādam mērķim, savukārt, būtu individuāli jāpakārto mācību programma, mācību saturs, vide un viss pārējais, lai skola, kā viens veselums, visos līmeņos saskanīgi sadarboties, uz to arī ietu. Zināmas pazīmes tādai skolai varēja atrast mazajās lauku skolās. Tās jau pašas par sevi, dabīgā kārtā izveidojās, kā kopienas skolas – kā konkrēta pagasta ļaužu gadu desmitos izauklēts veidojums. Jau teikts, ka pagasta ļaudis vēsturiski ļoti garā laika posmā (gadu simteņos mērāmā) saaugu-ši kopā gan radnieciskām saitēm, gan vietēja rakstura savdabīgām tradīciju īpatnībām. Jau reiz konstatējām, ka skolotāja kaimiņš ir skolēna ģimene, kuras bērnus skolotājs redz izaugam jau no šūpuļa. Arī vecāku ieradumus zina skolotājs un arī otrādi. Šāda veida attiecības pilsētniekam nav saprotamas un kur nu vēl patreizējai IZM. Bez tam skolotājs ir padomdevējs, viņš vienlaicīgi ir paraugs ne tikai skolā kā

skolotājs, bet visa pagasta ļaužu vidū. Pasākumi skolā izvēršas par visu pagasta ļaužu kopā saietu, kopā svinamiem svētkiem. Ne reti skolotājs arī ārpusskolas ir dažādos veidos iesaistīts pagasta kultūras dzīves organizēšanā un ir pagasta struktūrām saistīts (pašvaldība, kultūras nami un tamlīdzīgi). Nemaz jau nerunājot par tādu pagastu īpatnību, kā nacionālās vides viengabalainības uzturēšanu. Šīs lauku skolu īpatnības ir aprakstītas un pētītas doktoru disertācijās un ir uztveramas, ne kā kaut kas iznīdējams, bet kā unikāls kultūras fenomens, kas sargājams, saglabājams un vienlaicīgi arī attīstāms. Te skolotājs par savu audzēkni zina gandrīz visu, kas būtu jāzina, lai bērnam izstrādātu individuālu mācību algoritmu. IZM būtu tikai jānodrošina skolotāja izglītošana indivīdu padziļinātā pētīšana, individuālu programmu sastādīšana un jādod tam atbilstoši laiks un finanses. IZM būtu jāizstrādā mazajām lauku skolām atbilstoša organizatoriskā struktūra un jāveido lauku skoliņām kopīgas vietas, piemēram, pētniecības darbam, amatniecībai, sportam un tamlīdzīgi.

Protams, ka izglītība būtu jābalsta uz vērtībām un augstāk minētās darbības jau būtu plats solis pretī tam – mēs darbībā īstenojam vairākas vērtības, piemēram, cieņas, brīvības, nevardarbības, iekļaušanas, saskaņas, sadarbības utt.. Vērtību iepīšanu mācību saturā nepieciešama tāpēc, ka ne visu bērniņu sapratnē tās tur ir jau priekšā, kā pašas par sevi saprotamas un dabīgā kārtā realizējamas, izdzīvojamās. Un arī tāpēc, ka “vērtības” nav kaut kas sastindzis, kaut kas tāds, kuras absolūto pilnību jau šodien izdzīvot varam. Tās, līdz ar mūsu pašu evolucionēšanu, arī “attīnas” – evolucionē atklājoties arvien jaunās veidos, - tām nav robežu ne to dziļumā, ne plašumā, ne formu dažādībā.

Manuprāt, ne kas nav nereāls. Ja arī esam tā iepinušies, ka nevaram dotajā brīdī apturēt “kompetenču izglītības” murgu, ir iespēja: likumos jāieestrādā reālu pretimnākšanu šiem uz vērtībām un veseluma balstītiem alternatīviem izglītības modeļiem un, otrkārt, jāizbeidz prettautiskā lauku tradicionālas kultūrvides graušana, kura norit, slēdzot vispārējās izglītības iestādes laukos. Arī te ir gudri jāizmanto ideālā mazo lauku skolu situācija, - tai jāliek nest augļus! Pārmaiņas izglītības organizēšanā ir neapšaubāmi vajadzīgas, bet ir jāapzinās, ka tās noteiks to, kādi būsīm nākotnē, - kādi būsīm kā indivīdi, kā tauta un vai vispār spēsim pastāvēt. Lai pārmaiņas notiktu, tās ir jāsaģatavo, tas ir garš process, kurā būtu jāiesaista visas ieinte-

resētās puses un sadarbības rezultātā panākta vienošanās. IZM gan oponentē sakot, ka apspriešana un gatavošanās ir bijusi. V.Dūle ar savu mazo projektu TV Īsā laika periodā lika sarosīties vairāk ļaužu nekā IZM daudzu gadu garumā. Ja gatavojamies kaut ko realizēt, tad ir jābūt visam “jau uz galda”: atbilstoši sagatavoti skolotāji, vecāki, pašvaldības, sabiedrība vispār un nemaz jau nerunājot par mācību līdzekļiem, vidi un atbilstošu finansiālu nodrošinājumu.

Holisma izglītības filozofijās daži aspekti

Pirms sākam iedziļināties holistiskajā pedagoģijā, būtu nepieciešams ieskatīties holisma filozofijās dažos aspektos. Tēma ir plaša, - ja ir padziļināta interese, tad viegli ir sameklēt par šo tēmu literatūru. Arī tautskolas mājas lapā netrūkst publikāciju par šo tēmu. Atsevišķas norādes par visa vienotību, atrodam pat antīkās pasaules domātāju darbos. Patiesībā, visas “pārdomas par tautas izglītību” līdz šim ir bijušas orientētas tikai uz holismu un holistisko pedagoģiju. Netika tikai lietota ar “holoniem” saistīta terminoloģija. Tā kā priekšstats par holismu mums jau ir jābūt. Mēģināsim to padziļināt, lai, beigu beigās, mēs paši varētu to izmantot, konstruējot savas tautas pedagoģijā ietērpu holistiskās skolas modeli.

Vispareizāk laikam jau būtu jāsāk ar J.C. Smuta apcerējumu *Holism and evolution*, kurš izdots vēl 1917. gadā Lielbritānijā (ir saņemami atkārtoti izdevumi). Esmu to labākai apguvei sakārtojis datorā, bet patreiz nav laika pieķerties šim apjomīgajam darbam – pāri par 400 lpp.. Ne reti holisma pētnieki atsaucas uz viņa darbu un es pašreizējā brīdī pieņemu, ka viņa idejas tādā vai citādā veidā atspoguļojas šo pētnieku darbos. Šodien bez “pievienotās vērtības” aicinu iepazīties ar W. Keith Bookwalter darba konspektu – viņš pārstāv Rietumnieku priekšstatus par tēmu, un N.N.Peretjaginas (Перетягина Н.Н.) darba konspektu, kura pārstāv mūsu austrumu kaimiņa – Krieviju priekšstatus.

The Wholistic Educational System: First Principles and Corollary Principles (Updated: January 6, 2012)

http://williamkeithbookwalter.info/pdf/WES_1st&corollaryprinciples2012_01_06.pdf lejuplādēts 07.01.2021.

Sāksim ar deviņiem principiem, kuri likti (*The Wholistic Educational System*) WES filozofijas pamatā:

1. Realitāte sastāv no materiālām un nemateriālām vienībām.
2. Realitāti veidojošās vienības ir sakārtotas hierarhiski.
3. Entītijām (izņemot nemainīgo dievību) (skaidrojums: Entīcija ir datu objekts, kas pārstāv kādu analizējamās sistēmas objektu, par kuru tiek vākta informācija. Entīcija var tikt raksturota kā eksistējoša, taustāma, parasti pastāvīga reālās pasaules lieta. Kad tiek runāts par entīciju parasti tiek domāts kāds objekts, kurš var tikt atdalīts no citiem reālās pasaules objektiem. Entīcija var būt fizisks objekts, piemēram, mākslinieks, dziesma, vai notikums, kā mājas pārdošana automašīnu serviss, vai arī kā jēdziens, piemēram, klienta samaksas pārskaitījums. Faktiski ir holoni) ir iespējas iesaistīties procesos, tas ir, viņu nemateriālā potenciāla tulkošanā materiālā aktualitātē; mijiedarbojoties ar citām materiālām vai nemateriālām entītijām viņu vidē.
4. Iespējas ir neskaitāmas, bet tās var klasificēt kā materiālas, sociālas, psiholoģiskas vai garīgas (Tādējādi sistēma attiecas uz materiālu potenciālu, sociālo potenciālu, psiholoģisko potenciālu un / vai garīgo apmācāmā vai sociālās grupas potenciālu).
5. Vide sastāv no neskaitāmām entītijām, kuras var klasificēt kā materiālas, sociālas, psiholoģiskas vai garīgas (tādējādi sistēma attiecas uz materiālu vidi, sociālo vidi, psiholoģisko vidi, garīgo un tas viss ir iemiesots cilvēka patības vidē) .
6. Visām entītijām ir zināms aspekts, nezināms, bet atklājams aspekts un galu galā arī nesaprotamais aspekts (attiecībā uz pēdējo tas nozīmē, ka pat visvienkāršākās vienības patiesais raksturs vai būtība - materiāla vai nemateriāla, cilvēka prātam pilnībā nav aptverama).
7. Materiālām vienībām, kas atrodamas minerālu valstībā, dārzeņu valstībā, dzīvnieku valstībā (ieskaitot cilvēka ķermeni) un tehnoloģiskā valstībā, t.i., cilvēku veidotās vienībās, kuras sastāv no iepriekš minētām materiālām vienībām, piemēram, mašīnas, tehnoloģijas un pilsētas, tāpat kā nemateriālajām vienībām, ir savs raksturs, kurš var būt garīgs, intelektuāls vai nefaktisks.
8. Nemateriālās vienības pēc būtības ir sociālas, psiholoģiskas un / vai garīgas.
9. Kad vienība mijiedarbojas ar vidi, tad aktivizējas trīs savstarpēji papildinoši apakšprocesi, kā rezultātā:
 - a. Vienības aktivizējas vai realizējas vienības potenciāls;
 - b. Materiālas un / vai nemateriālas vienības cita citu iekļauj vai absorbē, piemēram, sociāli pārraidāmas zināšanas un prasmes.

c. Vienības noraida, atsakās absorbēt citas materiālās un / vai nemateriālās vienības, piemēram, atteikšanās no tām saņemt neveselīgu pārtiku, pieņemt draugus, kuriem ir slikta ietekme, vai arī iesaistīties sadarbībā ar masu medijiem, kas nav veselīgi.

Tālāk ir norādīti septiņi "papildprincipi", kas pamatojas uz filozofijas daudzdimensionālo, holistisko, integrējošo, attīstības sistēmu, un tā vada FEM īstenošanās programmas:

1. *Starp visām zinātnēm*, humanitārajām zinātnēm un ticības sistēmām pastāv harmonija kas veicina materiālo, humānistisko un garīgo aspektu attīstību, labklājību un civilizētību.

2. Viena no *filozofijas galvenajām īpatnībām* ir korelācijas saskatīšana starp zinātnēm un ticības sistēmu jomām un abu iekļaušanu vienā domāšanas shēmā.

3. *Cilvēka organiskā vienotība*, kas izpaužas cilvēka izaugsmē, nobriešanā, attīstībā un kuru var veicināt mācoties konkrētas tautas, rases, nācijas, kultūras ietvaros.

4. *Meitenēm un sievietēm* ir tādas pašas iespējas kā zēniem un vīriešiem, un tāpēc tām tiek dotas tiesības un iespēja iesaistīties tajās pašās izglītības programmās un turpināt tādu pašu karjeru kā zēni un vīrieši.

5. *Izglītībai* vajadzētu būt sevis un citu cilvēku mācīšanās un mācīšanas procesam visa mūža garumā (gan atsevišķi, gan kopā), kas ietver piecus apakšprocesus:

(1) personisko un sociālo iespēju identificēšana, - spējas un talanti,

(2) to pārņemšana materiālajā realitātē,

(3) vērtīgu, sociāli nododamu zināšanu iegūšana / "absorbēšana" un prasmes,

(4) nelietderīgu zināšanu, neveselīgu pieredzes "noraidīšana" vai "atteikšanās absorbēt".

(5) talantu, zināšanu un prasmju izmantošana visu augstākā labuma labā.

6. *Mācīšanās* ir cilvēka dabas neatņemama sastāvdaļa. Skolotāji organizē mācības dabiskā ritmā, kuru raksturo trīs fāzes: "romantika", "precizitāte" un "vispārinājums".

Romantikas fāzē izglītojamie aktivizē *cerības*, kas saistītas ar mācīšanās objektu. Viņi "redz" tieši to, kas tām atbilst.

Precīzās pakāpes mācīšanās laikā pieredze tiek veidota sākotnēji diferencējot, bet pēc tam integrējot tādā pašā vai jaunā veidā.

Vispārīgās fāze attiecas uz lietojumu vai jaunās pieredzes piemērošanu jaunām situācijām.

7. *Cilvēka garīgums* ir cilvēka rakstura psiholoģiskie aspekti, kuri ilglaicīgi uzzināt patiesību, mīlēt skaistumu, rīkoties saskaņā ar izpratni par to, kas ir labs; piesaistīt pieaugošo izpratni par Visa augstāku vienotības līmeni un mijiedarboties ar pārpasaulīgām būtnēm - dvēselēm šajā dzīvē, dvēselēm ārpus šīs dzīves, Radītāja, svēto garu un dievības vēstnešiem.

8. *Patiesība* un realitāte ir viena un nepieļauj daudzveidību. Tāpēc zinātnei un reliģijai vajadzētu būt harmonijā, nevis konfliktā. Zinātnes reliģijai tās ir jāpaceļ augstāk par vienkāršo materiālismu un sniedzot morālu vadību un pārpasaulīgus mērķus, kas tiecas pēc visaugstākā labuma no visām lietām visur. Reliģijai ir nepieciešama zinātne, lai pārbaudītu pārlicību un principus, kā arī atbrīvot to no kļūdām un māņticības.

1. *Zinātņu, mākslas un ticības sistēmu harmonija*

Zinātne (vai zinātnes), humanitārās zinātnes (īpaši māksla) un uzskatu sistēmas pārstāv trīs cilvēku centienus, kuri ar dažādu instrumentu palīdzību cenšas izprast lietu kārtību dabā. Viens no galvenajiem izglītības mērķiem ir aktivizēt jaunākās zinātniskās, mākslinieciskās un garīgās atziņas, atklājumus, postulātus, principus, aksiomas, teorijas un likumus, lai palielinātu cilvēku kompetenci un darītu viņus laimīgus. Materiālā un nemateriālā realitāte ir viena, viengabalaina un vesela, taču daudzveidīga. Zinātnes, humanitārās zinātnes un garīgās pārlicības sistēmas atklāj vienas un tās pašas realitātes dažādos aspektus, perspektīvas vai dimensijas.

Induktīvā un deduktīvā pētīšana tiek pieņemta kā svarīgs veids patiesības meklēšanā, taču jāatzīst arī citi zināšanu konstruēšanas veidi, piemēram, sapņi, lūgšana, meditācija, iedvesma un intuīcija. Ja ir šķietamas pretrunas starp zinātniskajiem atklājumiem, humanitāro zinātņu perspektīvām un ticības sistēmām, tad katrs no tiem kalpo izgaismojot un izlabojot pārējos.

Zinātne kopumā tiek uztverta kā realitātes intelektuāla izpēte. Zinātnei jāvadās pēc morāles principiem un vadības, ko sniedz reliģija, lai zinātniskie atklājumi kalpotu visu labklājībai. Humanitārās zināt-

nes ir vērtīgas izpētei un pārdomām par tādām eksistenciālām tēmām kā cilvēka dzīves jēga un mērķis un arī piezemētākiem jautājumiem par to, kā vislabāk dzīvot dzīvi visās tās dimensijās - bioloģiskajā, emocionālajā, intelektuālajā, sociālajā, morālajā un garīgajā, un arī kā meklēt cilvēka laimi pasaules vidū, kas vienlaikus ir piepildīta gan ar skaistumu, gan neglītumu; draudzību un vientulību; mīlestību un naidu; cerību un izmisumu; apbrīnojamiem sasniegumiem un nepatīkamiem lēmumiem. Pasaules ticības tradīcijas tiek uzskatītas par relatīvām, vēsturiski progresējošām un nepārtrauktām, kas veido izpratni par saikni starp Radītāju un Viņa radījumiem. Šīs izpratnes ir atrodama katrā garīgajā tradīcijā. Reliģijai ir nepieciešama zinātne, lai, kad vien iespējams, pārbaudītu tās ticību uzskatiem un principiem, kā arī atbrīvot to no kļūdām un māntīcības.

2. Filozofiju, kas ir WES pamatā, var dēvēt par procesa filozofiju (vai veselumu), kas no jauna definē galvenos jēdzienus “cēloņsakarība”, “vienotība” un “determinisms” un cenšas radīt jaunu izglītības ētiku, kas atspoguļo cilvēka un civilizācijas organisko veselumu. Gan pasaules ticības, gan jaunākie zinātniskie atklājumi apstiprina realitātes hierarhisko raksturu un tās garīgās, psiholoģiskās, sociālās un bioloģiskās / organiskās, sistēmiskās savstarpējās atkarības. Tādējādi arvien vairāk tiek atzīta nepieciešamība pāriet uz integrētu, holistisku, daudzdimensionālu, attīstošu pieeju izglītībai un visiem cilvēka centieniem. Tāda pieeja atjauno cēloņsakarības nozīmi, kas atšķiras no materiālās formālās cēloņsakarības. Procesu filozofija cenšas formulēt un koordinēt attiecības starp ticības sistēmām, garīgumu, zinātni, izglītības teoriju un praksi.

Realitātei ir divas entītijas pamatformas vai veidi: materiālā un nemateriālā. Materiālas vai fiziskas entītijas ir novērojamas, nosakāmas un bieži vien izmērāmas. Materiālo realitāti raksturo hierarhiska strukturēšana. Materiālā Visuma pamatkārtība sastāv no savstarpēji saistītiem, atšķirami hierarhiski sakārtotiem ontoloģiskiem līmeņiem – minerālo, botānisko; zooloģisko; cilvēka ķermeņa; un cilvēku radīto, fizisko / tehnoloģisko vidi. Jaunais pastāvīgi rodas no iepriekšējiem elementiem. Nemateriālās vienības ir tās, kas nav faktiskas, nav novērojamas un nav izmērāmas, piemēram, idejas; teorijas; mīlestība; mērķi; ideāli; un cilvēka dvēsele, prāts un gars. Šajā filozofijā organisma realitāti saprot kā procesu, kas raksturojama kā bezšuvju, nepārtraukts iespēju (potenciālu) savienojums, kas savieno nemateriā-

lo, neaktuālo, garīgo / mentālo sfēru ar materiālo, fizisko sfēru. Skaituma, patiesības, labestības un vienotības apzināšanās tiek uzskatīta par Visuma teleoloģiju. Šie četri, to vada vai virza pretī ideāliem un ir augstākā šīs teleoloģijas izpausme.

Izglītība ir cilvēka tapšanas process, izmantojot tādus apakšprocesus kā izaugsme, nobriešana, attīstība un mācīšanās. Cilvēki tiek uzskatīti par tādiem, kas patiesībā ilgojas zināt; mācīties; mīlēt; būt mīlētiem; būt kompetentiem; īstenot savu gribu piesaistot nezināmos, pārpasaulīgos un garīgos radīšanas aspektiem. Šāda veida ilgās un tiekšanās iet tālāk, - tās ikdienas dzīvē izpaužas kā zinātkāre, ieinteresētība, cilvēka labestīgo attiecību meklēšanā, ilgās sazināties un pielūgt pārpasaulīgo, uzstādījumu un mērķu sasniegšanā, un vēlmē nest upurus šo mērķu sasniegšanai. Izglītības jomā šīs cilvēka ticības tiek izmantotas motivēšanai.

Šī visaptverošā izglītības filozofija ļauj izglītojamajiem saprast, ka viņi ir tāpēc, ka tie iemieso visus Visuma aspektus. Tas ir, tie vienlaikus ir materiāli būtne, kas sastāv no ūdens un minerāliem; bioloģiskas būtne, kas aug un vairojas; siltasiņu zīdītāji ar maņu uzveri; sociālās / draudzīgās būtne, kas alkst mīlēt un būt mīlēja; psiholoģiskas būtne ar cerībām, bailēm, valodu, vēstures izjūtu, idejām, jautājumiem un mērķi; un garīgas būtne, kurām ir dvēsele, kurai šķiet dabiski saistīties ar Pārpasaulīgo dzīvē un kas, pēc daudzu ticības sistēmu domām, turpina pastāvēt garīgajā valstībām pēc ķermeņa nāves. Šī filozofija arī ļauj izglītojamajiem redzēt sevi ne tikai kā visaugstāk attīstīto subjektu pasaulē, bet kā turpmākās ES evolūcijas līdzekli sabiedrībā, virzoties no viena vienotības līmeņa uz otru; sākot ar klanu, cilti, pilsētas valsti, nāciju, reģionu un visbeidzot, ceļams, ka ne pārāk tālā nākotnē, līdz vienotam taisnīgā un mierīgā pasaules sabiedrībā, civilizācijā.

3. *Cilvēka rases organiskā vienotība*, kā Realitātes vienotības principa sekas, ir būtiskas cilvēces vienotībai. Visas zinātnes - antropoloģijas, bioloģijas, organiskās ķīmijas, ģenētikas, ģeoloģijas, socioloģijas, kognitīvās psiholoģijas un neiroloģijas apstiprina organiskās vienotības principu un cilvēces savstarpējo saistību. Šis princips nozīmē, ka neviena rase, nācija vai dzimums nav labāks nekā jebkurš cits un ka cilvēku veselībai, nobriešanai, attīstībai un mācībām ir tās pašas pamatīpašības neatkarīgi no ģeogrāfiskās atrašanās vietas. Šis atklājums pamato iespēju izveidot universālu izglītī-

bas sistēmu, kurā tiktu ņemta vērā gan vienotība, gan cilvēku daudzveidība. Cilvēces vienotības princips atzīst, ka pastāv noteiktas cilvēka potenciāla un noteiktas attīstības kategorijas universāļi, kas piemīt visiem cilvēkiem, vienlaikus atzīstot ļoti unikālas spēju un talantu izpausmes katrā kultūrā un katrā individuā. Šis papildprincips nozīmē arī to, ka pastāv zināšanu pamatelementi, kas ir nozīmīgi un ir pelnījuši, lai ikviens tos apgūtu, veicinot vienlaicīgu plašu vietējo, reģionālo, nacionālo zināšanu un kultūru attīstību.

4. *Sieviešu un vīriešu līdztiesība.* Cilvēces organiskās vienotības papildprincips ir sieviešu un vīriešu, meiteņu un zēnu līdztiesībā. Tāpat kā zinātnes nav atradušas nevienu rasi, kas būtībā būtu pārāka par citu; tāpat arī viņi nav atraduši nevienu dzimumu, kas būtībā būtu pārāks par otru. Zinātne apstiprina vīriešu un sieviešu vienlīdzību attiecībā uz intelektuālajām spējām un pie vienādām izglītības iespējām, tas var pārvērsties par nozīmīgu ieguldījumu praktiski visās cilvēku darbības jomās. Sievietes ir jāmudina iekļūt dzīves sfērās, kuros tradicionāli dominē vīrieši, jau no mājām un skolas sola. Piemēram, valdības amatos lielāka sieviešu līdzdalība varētu veicināt mieru, nevis karu.

5. *Izglītības process.* Kā minēts iepriekš, izglītībai vajadzētu būt visa mūža garumā. Un tai būtu jāietver piecus apakšprocesus:

- 1) personisko un sociālo identifikāciju, tas ir, latentās spējas, stiprās puses un talanti,
- (2) to aktualizēšanu,
- (3) vērtīgu, sociāli pārnesamu zināšanu un prasmju iegūšana / "absorbēšana",
- (4) "noraidīšana" vai "atteikšanās iesaistīties vai absorbēt" neveselīgu pieredzi un
- (5) zināšanu un prasmju izmantošanu kalpošanai visaugstākajam labumam.

Šie procesi nav obligāti secīgi. Parasti tie notiek vienlaicīgi. Kas attiecas uz pirmo apakšprocesu, - cilvēka spējas tiek nepārtraukti analizētas. Cilvēku spējas, parasti sauc par talantiem, dāvanām vai stiprām pusēm. Pedagoģu uzdevums ir tās identificēt, lai pēc tam izveidotu atbilstošu mācību programmu, to attīstīšanai. Sociālajā līmenī vadītāju pienākums ir noteikt ģimenes, grupas, iestādes, cilvēku, reģiona īpašās iespējas realizēt atbilstošus izglītības, sociālās un ekonomiskās attīstības projektus.

Aktualizācija (2. apakšprocess) tiek definēta kā potenciālu attīstīšana. Tas notiek izglītojamā mijiedarbībā ar vidi (kurai ir fiziski, sociāli, psiholoģiski un garīgi aspekti) skolotāja, instruktora vai trenera vadībā. Katra izglītojamā attīstībai ir noteikts ritms un temps, un katram izglītojamam ir atšķirīgas mācību vajadzības, tāpēc atšķirībā no "rūpnīcas konveijera" izglītības modeļa ir jāpiedāvā "dārza" izglītības modelis, kurā skolotājs- dārznieks dod katram audzēknim-augam to, kas viņam vajadzīgs, kad vajag, tik ilgi, kamēr vajadzīgs. Mācību mērķus, secību, mācību programmu ir jāveido atbilstoši apmācāmā vajadzībām, stiprajām pusēm, talantam un gatavībai, tā lai katra potenciāls tiktu pārveidots par acīmredzamu realitāti vai aktualitāti, vienlaicīgi iegūstot sociāli nododamas zināšanas un prasmes, kas ir kopīgas kultūrai (3. apakšprocess). WES šis zināšanu kopums ir noteikts kā "saturs mācību programmā". Tas ietver informāciju, jēdzienus un prasmes, kurām ir vietējs, reģionāls, valsts un vienlaicīgi universāls raksturs.

Ceturtais apakšprocess ir apmācāmā nevēlamais subjektu "noraidījums" vai "atteikums absorbēt", - neveselīgs ēdiens, kontakti, zināšanas, pieredze, ieradumi utt. Šis process ir ārkārtīgi svarīgs, un to bieži atstāj novārtā vai novirza uz "slēpto" mācību programmu. WES tas izglītības procesā tiek padarīts skaidrāks un apzinātāks.

Kas attiecas uz piekto apakšprocesu, tad tiklīdz latentās spējas mācīšanas un mācīšanās rezultātā ir uzlabotas - uzdevums ir tās nodot pasaulei. "Ideāls" vienmēr meklē augstāko labumu no visām lietām, visām dzīves vajadzībām, visos dzīves aspektos.

6. Mācīšanās ritms. Mācīšanās ir daļa no cilvēka dabas. Dabisko ritmu raksturo trīs fāzes: "romantika", "precizitāte" un "vispārinājums". Tās apraksta dabisku mācīšanās modeli individuālām nodarbībām īsākai vai garākai laika posmā (ir aprakstīta jau augstāk).

7. Cilvēka garīgums. Cilvēka garīgums ir viena no īpašībām, kas atšķir cilvēku no dzīvniekiem. Viens cilvēka garīguma aspekts atklājas cilvēku spējā formulēt abstraktus jēdzienus, kas pārstāv nemateriālas vienības. To simboli, kas pēc būtības var būt zinātniski, lingvistiski, mākslinieciski vai reliģiski, kuri palīdz, iedvesmo dzīves aktualitātēs. Nemateriālās vienības nevar tieši uztvert vai izmērīt, bet viņu eksistenci var pierādīt netieši, novērojot to ietekmi uz materiālo pasauli. Piemēram, dizaineru apgērbs vispirms pastāv kā ideja vai iztēle dizainera prātā. Pierādījums abstraktā dizaina esamībai, ir tā ie-

nākšana materiālajā pasaulē kā unikāls apģērbs. Citi svarīgi nemateriālu vienību piemēri ir tādi ideāli kā skaistums, patiesība, labestība un vienotība; mērķi, teorijas, dvēseles, cilvēku attiecības un galīgā Realitāte, ko parasti sauc par Dievu. Cilvēki spēj iedomāties šīs būtnes, spēj simboliski attēlot, mijiedarboties, sajūst pret dievišķām būtnēm spēcīgu mīlestību un pat upurēties viņu labā. Cits cilvēka garīguma aspekts, kura eksistenci nav iespējams pārliecinoši pierādīt, ir ticībā balstīta izpratne par cilvēka gara vai dvēseles esamību; nemateriālu vienību, kura saskaņā ar daudzām ticības sistēmām turpina pastāvēt arī pēc nāves; ir spējīga ceļot citos laikos un vietās, un miega laikā sarunāties ar citām cilvēku dvēselēm; un ir Radītāja apveltītas ar iedzimtu pievilcību un vēlmi mijiedarboties ar Galīgo Realitāti un citām garīgām būtnēm, virs materiālās pasaules.

Tagad īsi par to, kā holistisko izglītību redz Krievijas pētnieki. Te gan būs atspoguļots viena autora darba konspekts (Перетягина Н.Н. ФГНУ «Институт социальной педагогики» РАО, г.Москва. *Целостное образование — обеспечение приоритета культуры в образовании*), bet viņas atsauksmju literatūras sarakstā ir tikai krievu autori.

Kā tas jau redzams virsrakstā, holistiskā izglītība te nozīmē radošu kultūras cilvēka audzināšanu radošai kultūras sabiedrībai.

Kādu autors grib ieraudzīt jauno cilvēku, cilvēku radītāju?

1. sistēmisku domāšanu; redz pasauli kā Veselumu un sevi kā tās daļu; 2. pozitīvi kritisku domāšanu- Ja kaut kas nav tā, kā citādi? Ar kā palīdzību? 3. jēgu radošu,- kāpēc es to daru? Kāda jēga manai darbībai? 4. reflektējošu – viņš iepazīst sevi darbošanās un izziņas procesā. 5. mācošos – mācās visas dzīves garumā, spējīgs ieraudzīt sevi sociālajā kultūrvīdē un situāciju sevī. 6. aktīvs – raksturīga ārēja un iekšēja darbošanās; 7. konstruktīvs – darbošanās orientēta uz pašapceri un pasaules apceri; 8. tolerant.

Holistiskās izglītības mērķis, uzdevumi un jēga

Izglītība, kā imanenti atvērta parādība, t.i., cilvēku māca viss, kas viņu aptver un reizē arī pats ir kā dzīves skola (pašizglītošanās). *Mērķis:* kļūt par veseluma personību socializācijas procesā, - personu, kura apzinās savu unikalitāti, pašvērtību un vērtību pasaulei un sabiedrībai. Apzinās savu vienotību ar visu, kas to ieskauj. Sajūt sevi

kā daļu no veselā un attīstās atbilstoši šī veselā likumiem. Līdz ar to izglītības uzdevumi ir sekojoši:

1. veicināt personības pašapziņas attīstību uz holistiskiem un humāniem uzskatiem;
2. veidot nosacījumus pašizziņai, pašidentifikācijai, pašnoteikšanās iespējām;
3. organizēt mācību procesu uz personalizācijas, dialoga, problēmsituācijām un variāritātes principiem;
4. veicināt komunikatīvās kompetences attīstību, kontaktēšanās spējas, empātiju, simpātiju, sapratnes spēju, solidaritāti, sadarbošanās spēju;

Izglītības rezultāts: Pieaudzēta kompetence; pārveidotas personības īpašības un radošums.

Izglītības jēga: cilvēka attiecību harmonizācija pašam ar sevi un pasauli – cilvēks nodrošina ekoloģisku un kulturālu uzvedību ikdienas dzīvē.

Veseluma izglītības principi

Tā no tiek caur:

- a) satura organizāciju;
- b) izglītības subjektu funkcionēšanu; domāšanas kultūras; izziņāšanas kultūras; savstarpējo attiecību kultūras; savstarpējās mijiedarbības kultūras attīstīšanu.

1. Izglītības funkcionalitātes princips – zināt nozīmē būt;
2. Pieredzes uzkrāšanas princips – nevis iemācīties, bet pārdzīvot;
3. Jēgas iegūšanas princips – jebkura sociāla situācija izglītojoša;
4. Kvalitātes princips – kvalitatīva izglītība – kvalitatīva personība;
5. Pašprojektēšanas princips – vārds ir darbības atspulgs;
6. Mācību satura atvērtības princips – apkārtējā pasaule un es tajā – dzīves skola;
7. Sadarbības princips – visi strādā visiem;
8. Iespēju realizācijas princips – katram ir tik daudz, cik spēj paņemt; Principi orientēti uz to, lai vārdi un darbi sakristu; tā ir pret šablonisko domāšanu un uzvedību, laika, telpas un apstākļu nesaskaņotību.

Citi principi: radošuma princips, brīvības princips, vienotības princips, aktivitātes princips, mērķtiecības princips, savstarpējās sadarbības princips, pēctecības princips.

Tas viss nodrošina kultūras prioritāti izglītībā.

Izšķirošā ir pašapziņa: kas es esmu; kāds es esmu; kāpēc esmu; kur esmu; no kurienes esmu; kur dodos utt.

Holistiskās izglītības skolas

Šodien iepazīsimies ar vienpadsmit holistiskās izglītības skolām dažādās pasaules malās. Dažas būs izvērstas vairāk, dažas mazāk, jo tāpat jau iznāca visai garš ieskats, – lai jums pietiek pacietības! Man pašam bija ļoti interesanti. Apbrīnoju cilvēku drosmi, pārliecībā dibinātu gribu un sasniegumus. Apbrīnoju arī vecākus, kuri notic holistiskai izglītībai, sūtot savus bērnus nezināmajās, sabiedrības vairākuma neatbalstītajās netradicionālajās izglītības skolās un maksāt par to visai prāvas summas. Aizsteidzoties notikumiem priekšā, teikšu, ka viena no panākumu atslēgām ir visu izglītības dalībnieku vienotība – skolu apmeklēt tikai tādi bērni, kuru vecāki zina un atbalsta skolas filozofiju, tradīcijas. Nav īsti iespējams izvērtēt katras skolas panākumus bērnu izglītošanā, jo tad ir jābūt 20 vai pat 30 gadus garam pētījumam – būtu jāpēta skolēni, kad tie jau kā pieaugušie izgājuši dzīvē, kā veidojas viņu dzīves, kā mainās un vai vispār mainās viņu vērtības un tamlīdzīgi. Man nav gadījies uzduroties šādam pētījumam. Vērtēt skolu, piemēram, tikai pēc akadēmiskajiem sasniegumiem, būtu muļķīgi. Šobrīd ir tikai loģisks pamats domāt, ka sniedzot izglītību “cilvēka veselumā”, jābūt labam rezultātam un, ja tas nebūtu, skoliņas ilgi nepastāvētu.

Došu visām skoliņām mājas lapu adreses, tā kā katram būs iespēja ar tām iepazīties no pirmavota.

Salmonberry School

(Washington, USA), PO Box 1197, Eastsound, WA 98245

<http://salmonberryschool.org/>

Salmonberry skola piedāvā mācību procesu, kurā bērni tiek uztverti kā būtnes veselumā. Mājas lapā lasām: “Termins *holistisks* attiecas uz holona jēdzienu, kur (tāpat kā fraktālā) katrā daļā var redzēt kopuma skaistumu un gudrību. Kā rakstīja Viljams Bleiks: ...*lai*

redzētu pasauli smilšu graudā". Skolā bērni apgūst kognitīvās prasmes, tostarp lasītprasmi, rēķināšanas prasmes, zinātni un vēsturi. Tas vēl nav viss, - izmantojot holistisko pieeju, tiek kopts prāts, ķermenis un gars. Skolotāji veido kustību pieredzi sākot no dejas līdz "kūleņošanai" un beidzot ar visa veida smalko motoriku. Skola ļoti uzsver sociālās un emocionālās mācīšanās nozīmīgumu. Bērni tiek mudināti un mācīti atpazīt savas jūtas, izvērtēt savas emocijas. Visbeidzot, skolā nav aizmirsts gars. Atvēlēts laiks elpošanas vingrinājumiem. Laika gaitā skolēni apgūst dažādas meditācijas prakses, - viņi iemācās aplūzināt prātu un būt klātesoši savām būtībām. Skolotāji rosina pārdomas un trenēt uzmanību.

Salmonberry klasēs vidēji ir 12, 14 skolēni un divi skolotāji. Skolotāji patiesi redz katru bērnu. Skolotāji zina savu skolēnu iecienītos ēdienus, viņu dzimšanas dienas, gaidāmos ceļojumus un pat to, kad kādam slimi ir mājdzīvnieki. Amatniecības un dizaina mācību programmas apmierina skolēnu individuālās vajadzības. Bērņus stimulē mācību mērķi, nevis saistībā ar skolēnu vecuma nodefinēti standarti.

Salmonberry bieži notiek ekskursijas, piemēram, pētot plūdmaiņu, meža ekoloģiju un sestās klases skolēnu nedēļas garo ceļojumu uz Ņujorku. Mācīšanās neaprobežojas tikai ar četrām klases sienām. Skolēni ieiet pasaulē ar visām maņām. Cik vien iespējams, Salmonberry skolotāji dzēš robežas starp dažādiem mācību priekšmetiem. Viņi izstrādā "ekspedīcijas" vai kādas tēmas izpēti. Tie var būt vēsturiski periodi, pasaules daļas, zinātniski jēdzieni vai pat plašākas idejas, piemēram, "drosme" vai "taisnīgums". Pēc tam, kad bērni ir iesaistījušies kādā no šādām tēmām, skolēni mācās vēsturi vai kultūru, lasot šajā laikā / vietā rakstītus romānus, veicot mākslas projektus, kurus iedvesmojusi konkrētā kultūra, un pat mācās dabaszinātnes, matemātiku, valodu vai deju, kas arī ir tematiski savstarpēji saistīti.

Trīs gadu dažādu vecuma bērnu mikssējums katrā klasē, rada ģimenei līdzīgu, autentisku klases kultūru. Te visi vienlaicīgi nestrādāt pie vienas un tās pašas grāmatas, vienā un tajā pašā lappusē. Skolēni tiek novērtēti individuāli, ar visām viņu unikālajām īpatnībām. Vecuma jauktās grupas nozīmē to, ka katram bērnam trīs gadus būs viens un tas pats skolotājs. Tas ir svarīgi, jo skolotājs iespēj dzīli iepazīt katru bērnu un likt katram bērnam burtiski iemīlēties savā skolo-

tājā. Pētījumi atkal un atkal parāda, ka šādas skolotāju un skolēnu attiecības veicina mācību panākumus skolā.

Salmonberry skolotāji sazinās ar ģimenēm. Tas sākas agrā bērnībā ar mājas apmeklējumiem katru rudenī. Vecāki ir vērtīgi līdzstrādnieki, - vecāku, skolotāju un bērnu triāde tiek godāta visā mācību laikā. Skolotājiem un skolēniem rodas savstarpējas gādības sajūta. Skolēni skolotājus sauc viņu vārdos un skolotāji dalās ar bērniem par dažādiem savas dzīves aspektiem. Ir tuvības sajūta, kas ir jūtama no pirmā siltā sveiciena no rīta līdz biežajiem atvadu apskāvieniem katru pēcpusdienu. Sirsnīgas attiecības ir nosacījums skolēnu sekmīgām mācībām.

Epistemoloģija ir zināšanu izpēte un kā mēs zinām to, ko zinām. Salmonberry tiek mācīts un pētīts plašs zināšanu spektrs. Reizēm fonētisko likumu, matemātikas faktu un vietu nosaukumu var vienkārši apgūt iegaumējot (1). Citreiz prasmes vai jēdzieni interaktīvi ir jāpēta (2). Šeit veiksmīgs ir pāru darbs vai diskusija grupās. Skolēni iemācās izstāstīt savu izpratni vai perspektīvu, vienlaikus paliekot atvērti mācībām no citiem. Ir atvēlēts laiks un vieta dziļām un klusām pārdomām (3), piemēram, nepārtraukts mākslas radīšanas darbs, kur rodas plūsmas izjūta; paplašināta žurnālistika, uzmanīga pastaiga vai vienkārši laiks klusumā. Tas viss ir trešais mācību / zināšanu atklāšanas veids. Salmonberry skolēni izmanto visus trīs zināšanu iegūšanas veidus.

Visbeidzot, Salmonberry skolotāji mācīšanos sakļauj lielākos kontekstos, piemēram, ar sezonālo ritmu rituāliem, - tā ir svarīga holistiskās pieejas sastāvdaļa, mācot, mācoties un dzīvojot kopā. Cik vien iespējams, skola izvairās no lietu, prasmes, priekšmetu utt. redzējuma kā atsevišķi izolētus "atomus", - visi esam veselumi veselumos un sistēmas sistēmās. Salmonberry šo izpratni notur acu priekšā, risinot izglītības jautājumus Salmonberrijā.

Bērnudārzs (4-6 gadu vecumam): Skolēni pavada daudz laika, rotaļājoties ārpus telpām, kā arī veicot pētījumus telpās, - rūpīgi veidotā un skaistā vidē. Konsekvents ikdienas un nedēļas ritms palīdz bērniem justies droši skolā. Ir dažādas iekštelpu un āra, visas grupas vai individuālās, skolotāju vai skolēnu vadītās aktivitātes. Bērni katru dienu pulcējas kopā uz apļa laiku, kas palīdz veidot spēcīgu kopības izjūtu. Skolotāji rosina grupu ar stāstiem, leļļu spēlēm, grā-

matām, dziesmām vai kustībām. Skolotāji izmanto savu lielo autoritāti paužot mīlestību, līdzjūtību, gādību. Pret bērniem izturas ar milzīgu cieņu - gan individu, gan grupu vajadzības tiek cienītas. Klases vide ir tā, kas bērnus iegremdē bagātīgajā valodu pasaulē. Stāstu klausīšanās, stāstu lasīšana ir svarīga dienas sastāvdaļa. Skolēni veido savus žurnālus, kuros pauž savas idejas. Šīs piezīmju grāmatiņas ietver oriģinālus mākslas darbus, simbolus, diktētus teikumus, kā arī skolēnu radošos darbus. Skolēni bieži tiek aicināti savus personīgos stāstījumus izspēlēt ludziņās. Valodas bagātīgā vide ir lielisks pamats lasītprasmes apguvei. Matemātiskā domāšana ir viens no nozīmīgākajiem veidiem, kā bērni izprot sevi un pasauli, kurā dzīvo. Skolēni spēlējas ar koka klučiem, lai izpētītu proporcijas un veiktu mērījumus. Viņi izmanto ģeometriskos blokus pie "gaismas" galda, pētot simetrijas, modeļu telpiskās attiecības. Viņi pēta modeļus, veicot ikdienas kalendāra darbu apļa laikā. Matemātiskie jēdzieni tiek integrēti visas dienas garumā, izmantojot tādas darbības kā šķirošana, skaitīšana, muzicēšanu un mākslu. Skaitīšana un skaitļu izjūta tiek mācīta arī tieši. Māksla un amatniecība ir vēl viens mācību pamatelements Salmonberry bērnudārzā. Māksla tiek izmantota, lai veicinātu bērnu izteiksmes spēju attīstību. Skolēni pēta kustību un deju, dramatisko mākslu un leļļu teātri, kā arī plašu vizuālās mākslas klāstu. Mākslas programmā ir uzsvērti dabiskie materiāli, tā var būt skulptūru veidošana no māliem, kolāžu vai mobilo ierīču veidošana ar pludmalē atrastiem priekšmetiem, gleznošana ar akvareļiem vai maizes cepšana. Klase veicina bērnu dabiskās izpētes spēju attīstību. Kad skolēni uzdod jautājumus par apkārtējo pasauli, skolotāji liek bērniem izpētīt šos jautājumus un pārbaudīt savas teorijas, pat dokumentējot šo pētījumu rezultātus. Šī, uz izmeklēšanu balstītā pieeja, nodrošina pamatu zinātniskā pētījuma procesa pamatu apjēgsmei. Šajā attīstības līmenī ir svarīgi līdzsvarot analītisko pieeju zinātnei ar tiešo pieredzi dabā. Tas palīdz atvērt bērna dabisko brīnuma izjūtu. Bērnu saikne ar dabu ir svarīga bērnudārza programmas sastāvdaļa. Bērni dodas pastaigās dabā, vērojot apkārtnes sezonālās izmaiņas. Viņi tiek aicināti izpētīt rotaļu pagalmu un augļu dārzu, palīdzēt to kopt. Salmonberry bērnudārza programma ļauj skaidri atpazīt bērnu individuālās, unikālās īpatnības. Bērnudārzs ir izšķirīgs pamats bērnu izaugsmei. Pirmās klases vecuma bērni tiek aicināti dziļāk ienirt simboliskajā skaitļu valstībā un apgūt lasītprasmi. Ir svarīgi vienmēr būt

kopā ar skolēniem tur, kur katrs no viņiem atrodas, un “pabarot viņus, kad viņi ir izsalkuši”. Bērnu individuālās un kolektīvās intereses, zinātkāre un kaislības tiek atpazītas un cienītas. Bērniem, kuri ir ieinteresēti un gatavi lasītprasmei vai matemātiskām darbībām, ir pieejami atbilstoši mācību materiāli. Vajadzības gadījumā skolotāji izstrādā projektus un pasākumus, pamatojoties uz šīm vai citām interesēm, vai uz reālo situāciju vidē. Šī pieeja nodrošina, ka mācību programmas ir dzīvespriecīgas, jēgpilnas un atbilst bērna dotā brīža vajadzībai.

Sākumskola no 6 līdz 12. gadiem)

Skolēniem tiek piedāvāta nopietna akadēmiskās izglītības programma, kas paredzēta katra bērna unikālajām vajadzībām un mācīšanās stiliem. Studentu / skolotāju attiecība ir zema, un mācīšanās kopienā ir intīmi gādīga, radoša un dinamiska. Bērnu sociālajai, emocionālajai izaugsmei ir ierādīta svarīga vieta. Lai sasniegtu izcilu kvalitāti, skolotāji visās jomās strādā viens pret vienu ar bērnu. Vai tā būtu māksla, deja, rakstīšana vai lietišķā matemātika, skolēni tiek aicināti darīt visu pēc iespējas labāk. Šajā vecuma posmā tiek izmantota “tematiskā” pieeja. Katrā mācību vienībā ir integrētas daudzas disciplīnas, - valodu māksla, matemātiskā izpēte, zinātne, sociālās studijas un māksla. Tematiskās vienības var būt, piemēram, periods cilvēces vēsturē, valsts vai pasaules reģions, dabas, fizikas vai zemes zinātne. Bieži studiju tēma tiek izvēlēta atbilstoši skolēna interesēm. Tēmai tiek pakārtota starppriekšmetu izpēte, nosakot konkrētas darbības, kas ļauj skolēnam dziļi iegremdēties mācībā. Piemēram, tematiskās Amerikas pionieru vēstures pētījums var ietvert adīšanas, šūšanas, kokapstrādes, ēdiena gatavošanas un lauksaimniecības nodarbības, kā arī tradicionālākas faktu prezentācijas. Skolēni iemācās “izdzīvot” mācību priekšmetu caur jēgpilnu darbošanos. Mācoties valodu un literatūru, galvenais ir saprast sevi, citus un apkārtējo pasauli. Tāpēc kļūšana par aizrautīgiem lasītājiem un rakstniekiem ir viens no svarīgākajiem pamatzglītības aspektiem skolā. Skolēni katru dienu strādā kopā ar līdzīga lasīšanas līmeņa skolēniem. Lasāmās grāmatas tiek atlasītas atbilstīgi pētniecības tēmai. Skolēni tiek aicināti lasīt, analizēt un apspriest tekstus, izmantojot daudzus kritiskās domāšanas aspektus. Rakstīšana tiek mācīta šajās pašās grupās. Studenti raksta analīzi par lasīto līdz pat sarežģītām vairāku lappušu kritiskām

esejām, kā arī oriģināliem stāstiem. Skolēni tiek iepazīstināti ar “rakstīšanas analītiskajām iezīmēm”. Viņi apgūst visus rakstīšanas procesa aspektus, līdz pat rediģēšanai. Matemātika ir vēl viena valoda, ar kuras palīdzību skolēni cenšas saprast apkārtējo pasauli. Salmonberry skolēni mācās uzskatīt matemātiku par ikdienas neatņemamu sastāvdaļu, nevis par izolētu un nesaistītu disciplīnu. Visi skolēni kļūst par prasmīgiem matemātiskajiem domātājiem un problēmu risinātājiem. Skolēni strādā mazās grupās atbilstoši attīstības līmenim, praktizējot diskrētas prasmes un iegūst zināšanas, kas iekļaujas reālās dzīvē. Kad vien iespējams, matemātikas studijas tiek integrētas tematiskajās izpētes vienībās. Skolā tiek uzsvērti konstruktīvistu pieeja matemātikai, saturs tiek izklāstīts visās matemātiskajās daļās, uzsverot vizuālo pieeju. Skolēni apgūst arī standarta algoritmus.

Zinātnes tiek mācītas praktiskās nodarbībās. Bērni iesaistās daudzās zinātnes jomās, sākot no astronomijas līdz okeāna pētījumiem, no cilvēka anatomijas līdz ķīmijai. Uzsvars tiek likts uz personiskās pieredzes iegūšanu pētot, piemēram, mežu, bēgumu -paisyumu, veicot izpēti skolas dārzā.

Izmantojot sociālās studijas, skolēni izzina sevi un savu vietu pasaulē. Sociāliem pētījumiem tiek pakļauta klase un skolas kopiena, katra tās dalībnieka loma un pienākumi. Tā tiek izvērtētas atšķirības un daudzveidība, cilvēktiesības un sociālā taisnīguma jautājumi. Sociālo pētījumu vienības bieži koncentrējas uz vēsturiskiem periodiem vai ģeokultūru. Skolotāji izmanto “simulācijas”, lai ar reālu pieredzi skolēni dziļāk iekļautos mācību priekšmetā. Skolēni visbiežāk sadarbojas nelielās grupās, kur viņi izspēlējot simulācijas, pieņem fiktīvu identitāti. Tas ir ārkārtīgi saistošs un jautrs veids, kā uzzināt par cilvēku attiecībām, kultūrām. Arī sociālo studiju laikā pētījumos tiek integrēta, piemēram, ēdienu gatavošana, māksla, mūzika, dejas un visi amatniecības veidi. Piemēram, pētījums par Eiropas viduslaikiem ļāva skolēniem izvēlēties amatniecības ģildi, kurai pievienoties. Tad viņi katru nedēļu pavadīja vairākas stundas, apgūstot tā laika tradicionālo kokapstrādi, ēdiena gatavošanu, kaligrāfiju, grāmatu iesiešanu vai izšūšanu.

Māksla ir neatņemama Salmonberry pamatprogrammas sastāvdaļa, - tā nav blakus nodarbe. Māksla ir integrēta gandrīz visā. Rakstīšana ir mākslas forma. Matemātisko risinājumu var uzrakstīt ar estētisku izjūtu. Skolēniem ir pieejami kvalitatīvi mākslas materiāli.

Mācību programmā ir integrētas arī dejas, kustības un teātris. Mākslu, mūziku māca speciālisti, kuri ir eksperti savās jomās. Mūzikas apmācība ietver dziesmu dziedāšanu, mūzikas novērtēšanu. Mākslas nodarbības ietver zīmēšanas paņēmienus, kā arī plašu līdzekļu klāstu, sākot no kolāžām līdz pastelēm. Skolēni piešķir māksliniecisko jutīgumu visam, ko viņi dara.

Skolēni daudz laika pavada rotaļu pagalmā. Viņi kāpj kokos, piedalās sporta spēlēs. Skolotāji māca sadarbību un kopīgu lēmumu pieņemšanu vairāku vecumu un dažādu dzimumu grupās. Skolotāji iepazīstina skolēnus ar konkrētām spēlēm, prasmēm vai aprīkojumu. Skolēni tiek iepazīstināti ar daudzām uzmanības praksēm, fiziskā ķermeņa sajūtām. Tās ietver meditāciju, elpošanas vingrinājumus, vadītu vizualizāciju un relaksācijas vingrinājumus. Bērni regulāri iet uz pludmali un pārgājienos pa mežu, kas palīdz integrēt prātu, ķermeni un garu. Skola apzinās, ka jēgpilna mācīšanās var notikt un arī notiek ārpus klases. Kad vien iespējams, skolēni tiek izvesti plašākā pasaulē. Pieredze tiek iegūta sākot ar pastaigām pludmalē līdz nedēļas ilgam ceļojumam uz Oregonu vai Ņūmeksiku.

Salmonberry pamatprogramma nodrošina labu holistisku izglītību. Studenti apzinās savus potenciālus. Viņi apzinās sevi kā unikālas individuālas būtnes un ir efektīvi kopienas locekļi, kuri jūtīgi reaģē uz apkārtējās pasaules vajadzībām. Viņi iemieso līdzjūtības, empātijas, taisnīguma un gādības vērtības. Viņiem ir labas prasmes visās akadēmiskajās jomās un viņi prot tās izmantot. Skolēni uzskata, ka viņu mācīšanās ir jēgpilna un atbilstoša. Viņi ir pilnībā sagatavoti tam, lai priecīgi turpināt mūžizglītības piedzīvojumu. Viņi saprot, ka izglītības ceļojums ir iesaistīšanās dialogā ar pasauli un savu spēju izmantošanā, lai padarītu to labāku.

Galvenās iezīmes

- Bērni piedzimst ziņkārīgi, pilni brīnuma un vēlmi mācīties;
- Salmonberry veicina šo īpašību attīstību, veicina neatkarību, pašapziņu;
- Darbība vai piemērs ir visefektīvākais bērnu mācīšanas veids;
- Skolēni ir aktīvi mācību dalībnieki;
- Tiek panākta jēgpilna mācīšanās;
- Bērns savā veselumā ietver prātu, ķermeni, sirdi un garu; Programmas veidotas ietverot visus šos aspektus;

- Katrs bērns ir unikāls savā attīstības līmenī, mācīšanās stilā, inteligencē, interesēs utt.
 - Katrs bērns mācās viņam piemērotā stilā un tempā;
 - Skola ir vieta mieram, klusumam un drošībai;
 - Uzsvērta laipnība, cieņa, kalpošana, gādība, uzmanīgums un komunikācija;
 - Cik iespējams tiek izmantotas dabīgās vielas. Materiāli, tekstils, krāsas utt.;
 - Ritmi, kārtība un rituāli palīdz radīt pārskatāmību, drošības un komforta sajūtu;
 - Kārtība ir fleksibla un atbilst skolēniem;
 - Katru dienu ir *elpošanas* un *klusuma* vingrinājumi, kas aptver visu grupu vai individuālu uzdevumu veicējus.
 - Ir līdzsvars starp klusumu un aktivitātēm;
 - Izzina un pēta sezonālos ritmus, laika apstākļus;
 - Bērni ir dažādu kopienu daļas: ģimenes, klases, skolas, pilsētas utt. - viņi mācās cienīt un darboties tajās;
 - Uzsvērta sadarbība un neuzsvērta konkurence;
 - Vecāki vienmēr ir laipni aicināti apmeklēt skolu un tiek vērtēti kā palīgi, atbalstītāji;
 - Skolotāji ir koordinatori, novērotāji un atbalstītāji;
 - Multivecumu ģimeniskas klases; Skolotāji arī regulāri plāno specifiskas aktivitātes, lai ļautu visiem studentiem integrēties neatkarīgi no viņu vecuma;
 - Skolotājs māca skolnieku viņa veselumā;
 - Bērni mācās savā tempā;
 - Skolēniem tiek piedāvāta brīvība un iespējas atklāt savas intereses;
 - Mācības tiek integrētas vienībā ar dzīvi;
 - Kopiena balstās uz savstarpēju atbalstu un cieņu starp skolēniem, pasniedzējiem un ģimenēm;
- Kopsavilkums -atslēgvārdi:* patības princips; brīvības; sadarbības; dzīves princips; empīrisms; jēgpilna darbība; veselums; drošība; cieņa; gādība; kalpošana; uzmanīgums; komunikācija; ritms; līdzsvara; vecuma integritātes princips.

Play Mountain Place

6063 Hargis Street Los Angeles, CA 90034

<http://www.playmountain.org/>

Play Mountain Place, kas dibināta 1949. gadā, ir viena no vecākajām humānistiskajām alternatīvajām skolām Amerikas Savienotajās Valstīs. Skolas dibinātājs Filiss Fleishmans izveidoja pirmsskolas iestādi, kas respektēja katra bērna individualitāti. Play Mountain Place nodrošina humānistisku, pašvadītu, alternatīvu, pieredzes, rotaļu, uz bērniem orientētu, progresīvu, galvenokārt āra mācību vidi.

Skolā var apgūt gan pirmsskolas, gan pamatskola programmas. Uzņem bērnus pēc iespējas tuvāk 3 gadu vecumam (ne jaunākiem par 2½). Bērni šajā skolā var mācīties līdz 12 gadu vecumam. Lai pilnībā saņemtu solīto, viņiem šeit jāpavada vismaz divi gadi. Skolā ir 27 darbinieki. Skolotāju un bērnu attiecība 1 : 4-7 bērniem, atkarībā no vecuma grupas.

Šeit pirmsskolas un sākumskolas vecuma bērni mācīšanās prieku atklāj caur savām interesēm, mācoties sev raksturīgā tempā. Tas notiek visdziļākās cieņas gaisotnē. Skolotāji uztur vidi, kurā bērni varētu mācīties un augt bez sodīšanas, manipulācijām un kaunināšanas. Bērnus aicina izteikt savas domas un jūtas fiziski un emocionāli drošā vidē. Bērni attīsta pašregulācijas spēju, atbildību un empātiju, izjūtot savu vārdu un darbību ietekmi uz citiem, darot; iemācās respektēt citu jūtas. Skolā veicina mierīgu konfliktu un problēmu risināšanu, palīdzot bērniem visas dienas garumā mācīties un praktizēt klausīšanās un sarunu iemaņas. Skola veicina sadarbību un nevis konkurenci bērnu rotaļās un attiecībās savā starpā, tostarp atbalstot lēmumu pieņemšanu ar vienprātību.

Skola veicina pašmotivētu mācīšanos un kritisko domāšanu, uzticoties un palīdzot bērniem īstenot savas intereses bērnam pieņemamā tempā, veidā, bez apbalvojuma vai soda. Skolotāji regulāri tiekas ar vecākiem, lai pārrunātu katra bērna mācīšanos un attīstību, neizmantojot tradicionālās vērtēšanas vai klasifikācijas metodes. Bērniem tiek nodrošināta vide, kurā var brīvi spēlēties, fiziski izaicināt sevi un izpētīt, izbaudīt dabas pasauli. Skola uzskata, ka uz spēlēm balstīta mācīšanās un izpēte vislabāk atbalsta bērnu intelektuālo, emocionālo un fizisko attīstību. Skola tic, ka bērni iemācās atpazīt negodīgumu un iestāties pret to tad, kad mēs viņiem palīdzam izprast, cienīt un patiesi novērtēt atšķirības starp savu un citu kultūru,

identitāti, ģimenes izcelsmi un pieredzi. Skola piedāvā virkni programmu, kuru mērķis ir palīdzēt vecākiem un skolotājiem veidot audzināšanas prasmes.

Spēles Play Mountain Place tiek augstu vērtēta. Kad bērni spēlējas, viņi ievēro savus dabiskos instinktus, lai apmierinātu savu dabīgo ziņkāri un saprastu apkārtējo pasauli. Bērni spēlējoties var brīvi īstenot savas intereses, viņi iegūt zināšanas un apgūt dažādas prasmes. Spēlējot, bērni kļūst motivētāki. Viņi izdzīvo to, kā tas ir, veidot plānus, izvirzīt mērķus un risināt problēmas. Bērni kļūst pašpaļāvīgāki un pašpārliecinātāki, kad viņi ir atbildīgi par savu mācību procesu. Bērni, laika gaitā, spēj uzņemties lielāku iniciatīvu un mazāk paļauties uz pieaugušajiem un skolotājiem. Spēle ietver sadarbību un sarunas, ja citi bērni ir nelaimīgi, spēle beigsies. Lai spēles turpinātos, bērniem ir jāiemācās orientēties dažādās sociālajās situācijās. Lai spēlētu kopā, bērniem jāiemācās izprast savas un rotaļu biedru emocijas.

Spēle var ietvert plašu mācību priekšmetu klāstu, ieskaitot matemātiku (kad bērni sver priekšmetus, skaita draugus vai ielej ūdeni), lasītprasmi (piezīmju rakstīšana, grāmatu skatīšanās vai lasāmu stāstu dzirdēšana), zinātni (sastāvdaļu sajaukšana, peldoši priekšmeti, dabas vērošana) un vēsturi (stāstot stāstus par savu ģimeni, daloties svarīgās dzīves daļās un zīmējot sevi vai mīļos cilvēkus). Spēlējot, bērni var attīstīt arī tādas īpašības un prasmes kā: radošumu; kritisko domāšanu; sadarbību; drosmi; konfliktu risināšanu; līdzjutību; entuziasmu; ideju, jūtu un vajadzību izpausmi; spēcīgu pašsajūtu un iecietību pret atšķirībām. Kopjot bērna sirdi, kā arī galvu, bērni tiek aicināti brīvi un bez sprieduma izteikt domas un jūtas. Visas jūtas tiek uzskatītas par "labām". Jūtu apspiešana, bieži vien, vēlāk rada lielākas problēmas, kas vēl vairāk sarežģīt bērna izglītību un savstarpējās attiecības. Mācību programma Play Mountain Place pievēršas bērnu sociālajai un emocionālajai attīstībai, kā arī viņu intelektuālajai izaugsmei. Skola cenšas radīt vidi, kurā bērni jūtas droši. Skolotāji izmanto neautoritāras metodes, lai palīdzētu bērniem konfliktu risināšanas procesā un atrastu problēmu risinājumus. Bērnu pagalmi ir valodām bagāti - teritorijā ir daudz atgādinājuma zīmes. Grāmatas bieži skaļi lasa priekšā gan mazo, gan lielo grupām. Lasīšanas un rakstīšanas nodarbībās vecākie bērni veido savus personīgos žurnālus. Visās bērnu sētās dziesmas un mūzika ir vēl viens veids, kā uzlabot valo-

du. Cilvēki, kuriem ir valodu zināšanas, izņemot angļu valodu, tiek aicināti dalīties neformālās vai vadītājās nodarbībās.

Matemātika. Bērniem ir daudz iespēju attīstīt matemātiskas prasmes. Modeļu saskatīšana, lietu kategorizēšana un skaitīšana vidē ir ierasta lieta. Skaitīšana, saskaitīšana, atņemšana, reizināšana un dalīšana ir visas prasmes, kuras bērni apgūst, regulāri risinot reālās dzīves problēmas. Kokapstrāde, grāmatu izgatavošana, sitaminstrumenti, keramika, šūšana, kustība un sports ir tikai dažas no aktivitātēm, kas sniedz pieredzi matemātiskajā domāšanā.

Kultūra un vēsture. Ikdienas sapulcēs kopienas problēmas, cilvēku attiecības kļūst saskatāmas, tās izdzīvojot. Skolotāji piedāvā plānus un nodrošina materiālus. Ekskursijas un "īpašie viesi", vai kopienas locekļi ar īpašām interesēm kalpo kultūras izpratnes paplašināšanai. Dažādām kultūrām raksturīgo ēdienu gatavošana un svētku svinēšana ienes pasaules kultūru bērnu pagalmos. Jau vairākus gadus vecākiem bērniem tiek piedāvāta kultūras studiju stunda un skolas mēroga daudz kultūru svētki. Tie atklāj kultūras nozīmi.

Zinātne. Augsnes, ūdens, smilšu un koku novērošana un praktiska izpēte; izdzīvot vēju, sauli un manīgos laika apstākļus; apspriežot to ietekmi uz vidi; pārstrāde, dārzkopība un kompostēšana; spēlēšanās ar klučiem; pūķu izgatavošana un lidināšana; ķīmisko reakciju izpēte un veikšana; ierīču izjaukšana ir tikai pieredzes paraugi, kas palīdz veidot bērna zināšanas par pasauli un zinātnes procesiem.

Mācību maksa, atkarībā no programmas, svārstās no 8400-16300\$.

Galvenās iezīmes

- Galvenokārt notiek āra nodarbības;
- Tiek nodrošināta atbilstoša vide sevis un pasaules izzināšanai;
- Garš uzņemšanas process, kurā vecākiem ir jāpārliecinās, ka viņu bērnu vieta ir šeit;
- Tiek organizēti īpaši audzināšanas kursi vecākiem.
- Spēlēs balstītā mācīšanās, pašregulētās mācībās mācās sev raksturīgā ātrumā, pēc īpašas programmas, kas veicina pašmotivāciju,

kritisko domāšanu, sociālo atbildību un līdzjūtību, iemācoties respektēt citu jūtas;

- Aktualizēta “cieņas filozofija”; netiek sodīti, kaunināti; konfliktu mierīga risināšana;
- Bērnus aicina izteikt savas domas un katru dienu, viņu balsis tiek sadzirdētas;
- Tiek attīstītas klausīšanās un sarunāšanās iemaņas; Kopjot bērna sirdi, kā arī galvu, bērni tiek aicināti brīvi un bez sprieduma izteikt domas un jūtas. Visas jūtas tiek uzskatītas par “labām”;
- Veicināta sadarbība, nevis konkurence bērnu rotaļās un savstarpējās attiecībās, atbalstīta vienprātīga lēmumu pieņemšanu;
- Bērna mācīšanās un attīstības sasniegumi tiek izrunāti, nevis vērtēti izmantojot tradicionālās vērtēšanas vai klasifikācijas metodes.
- Skolotāju plāno programmas, sākot no dabaszinātnēm līdz mākslai un mūzikai, sociālajām zinātnēm (vēsture, kultūra), lasīšanas, rakstīšanas un matemātikas standarta priekšmetiem.

Kopsavilkums -atslēgvārdi: pašapziņas attīstīšana; mācās katrs savā tempā; spēles, pētniecība; pašmotivācija, sociālā atbildība; bērnu balsis tiek sadzirdētas; izslēgts autoritārisms; patības princips; mīlestība; atbildība; brīvība; prieks; cieņa; sadarbība; dabiskuma jeb dzīves princips.

Brockwood Park School

Brockwood Park School is an international co-educational boarding school in the southern English countryside. Brockwood Park, Bramdean SO24 0LQ Hampshire, UK
<http://www.brockwood.org.uk/>

Par Brokvudas skolu jau runājām - Skatīt: [II](#) grāmatiņas pirmo daļu.

Galvenās iezīmes

- Individuāla, daudzveidīga izglītība skolēniem vecumā no 14 līdz 19. Tiek realizēta J. Krishnamurti mācībā, kas veicina akadēmisko izcilību, izpratni, radošumu un drošību vidē bez konkurences.
- Palīdz studentiem apgūt dzīves prasmi caur sekojošiem mācību aspektiem: jutīgumu, atvērtību un pašrefleksiju.
- Uztur piecas attiecības:

1. Brīvība un atbildība;
2. Individualitāte un kopiena (sabiedrība)- mācās pārvarēt savu individuālismu;
3. Neatkarība un sadarbība - neatkarīga, dabīga pieaugušo aprūpēta izaugsme;
4. Izpaušanās un stingrība - atbalsta individuālo aizraušanos, stingri vadot akadēmisko izglītošanos
5. Refleksija un darbība - veicina pašrefleksiju.

Kopsavilkums -atslēgvārdi: individuāls darbs; radošums; izslēgta konkurence; akadēmiska izcilība; droša vide; jutīgumu; pašrefleksija; brīvība – atbildība; kalpošana kopienai; neatkarība un sadarbība reizē ar stigrām prasībām kopienā un skolā; patības princips; dabiskuma jeb dzīves mākslas princips; radošums; drošība; atvērtība; disciplīna.

The Acorn School

Nailsworth. Church Street, Nailsworth, Gloucestershire
GL6 0BP Apvienotās Karalistes

<https://theacornschool.com/index.html>

Acorn skola ir neatkarīga, sadarbības izglītības iestāde, pazīstama ar savu unikālo pieeju, nodrošinot izcilu holistisku izglītību. Acorn skolu 1991. gadā dibināja Graeme un Sāra Vaitinga. 1993. gadā tā pārcēlās uz savu pašreizējo atrašanās vietu Baznīcas ielā.

Acorn, tika izveidota, lai nodrošinātu skolēniem visaptverošu izglītību, kas viņiem ļautu realizēt savu patieso potenciālu atbalstošā vidē. Katra skolas diena ir rūpīgi plānota. Tiek piedāvāts plašs priekšmetu klāsts un iespējām bagātai dzīves pieredzei. Skolas unikālā mācību programma paredz piesaistīt katra bērna spējas un intereses visos viņa attīstības posmā.

Raksturīga diena AKORNĀ:

8.30 ierodas skolēni, notiek reģistrēšanās un sākas rīta kustība;
8.45 no rīta galvenās nodarbības (viens mācību priekšmets tiek mācīts 3-4 nedēļu blokos, no pulksten 8.45 līdz 10.30 katru dienu);
10.30 Pārtraukuma laiks;
11.00 mācību priekšmetu stundas (katra pa 1 stundai; dažreiz dubultstundas). Galvenā uzmanība tiek pievērsta tādiem akadēmiskiem

priekšmetiem kā matemātika, angļu valoda, zinātnes, valodas utt.;
13.00 Pārtraukuma laiks;
13:30 mācību priekšmetu stundas (katrā 45 minūtes; bieži dubultstundas). Pēcpusdienās uzmanības centrā ir māksla, amatniecība un fiziskā izglītība;
15:00 Nodarbību beigas pamatskolai / vidusskolai;
03.30+ pm Pēcskolas pulciņi (pēc izvēles).

Katra nedēļa sākas ar visas skolas kopsapulci, - pulcēšanās kopā kopienā ir svarīga skolas dzīves iezīme. Ikdienas mācīšanās Acorn skolā ir piedzīvojums. Te skolēni var apgūt mācību priekšmetus bez ārēju eksāmenu spiediena. Tiek izmantotas skolas unikāla iekšējās vērtēšanas sistēma.

Acorn skolā pret katru bērnu izturas kā pret individualitāti, nodrošinot viņam atbalstu un aprūpi, lai tie varētu realizēt savu patieso potenciālu. Skolas mācību programma ir rūpīgi izstrādāta, lai attīstītu skolēnu intelektuālās, radošās un praktiskās iemaņas, un sagatavotu viņus dzīvei mainīgajā pasaulē.

Bērns ir katra pieņemtā lēmuma centrā. Ar mazu skolēnu klases (ne vairāk kā 16 bērniem), ciešām vecāku un skolotāju attiecībām un līdzsvarotu vīriešu / sieviešu skolotāju attiecību, skola spēj nodrošināt to, ka katra skolēna individuālās vajadzības tiek koptas, spēj iedvesmojot bērnus sekot saviem sapņiem un būt tādiem, kādi viņi vēlas būt.

Matemātika, angļu valoda – programmu stūrakmens. Tiek apgūta arī IT, fizika, bioloģija, angļu literatūra, mākslas vēsture, dziedāšana korī, fiziskā izglītība, sociālā izglītība un māksla / amatniecība. Pēdējos divos gados ir izvēles iespējas. Ir daudzveidīga āra izglītības programma, kas ietver pastaigas pa kalniem, kalnu riteņbraukšanu, kāpšanu, sērfošanu un daudzus izglītojošus un kultūras braucienus.

Maksa: sākot no 2225 līdz 4015 mārciņām atkarībā no programmas. Nebija skaidrs par kādu periodu.

Galvenās iezīmes

- Acorn skola pieņem bērnus no 6 līdz 18 gadu vecumam. Vairākums skolēnu pēc tam dotas uz universitāti.

- Bez formālām ārējām pārbaudēm (Freedom from public exams) – nav eksāmenu stresa;
- Skolā koncentrējas uz katru bērnu, redzot katru kā unikālu personību.
- Cilvēki viens otru pazīst - skolēni, darbinieki un vecāki (an intimate, family atmosphere) - un ikvienam ir stingra apņemšanās dzīvot atbilstoši skolas vērtībām.
- Tiek pētīti iedzimtie dotumi. Kultivēta mīlestība pret mācīšanos.
- Māca jauniešiem uzņemt atbildību un rast savu vietu pasaulē.
- Koncentrēšanās uz radošumu un iztēli;
- Piedāvāts līdzsvars starp akadēmisko izglītību, fizisko, mākslām un vērtībām; *Kopsavilkums -atslēgvārdi*: bez formālām ārējām pārbaudēm; koncentrējas uz katru bērnu; ģimeniska atmosfēra; unikalitāte; iedzimtība; pašapziņa; iztēle; līdzsvars; patības princips; mīlestība; atbildība; brīvība; gādība; radošums; līdzsvars; piederība.

Ananda Living Wisdom School ASV

<http://www.livingwisdom.org>

We were founded in 1972 by Swami Kriyananda, a direct disciple of Paramhansa Yogananda,

Skola atrodas gleznainajā Sierra Nevada pakājē. Skolas pil-sētiņa aizņem no 4 līdz 5 akriem (1 akrs ir apmēram 0,4 ha), ko ieskauj meži, pļavas un dīķi. Skola atrodas Anandas kopienas teritorijā, kopiena praktizē jogu un meditāciju. Dzīvās gudrības skolā ir pirmskola un 12 klašu skola, kuras pamatā ir filozofija "Izglītība dzīvei". Šeit realizē uz bērniem vērsta pieeju, kas veicina līdzsvarotu attīstību.

Pamatskolotāji bagātina savas stundas ar dejām, dziesmām, spēlēm, mākslu un pieredzi dabā. Skola dod cerību, ka katrs mācīšanās brīdis būs arī prieka brīdis. Skolas misija ir nodrošināt skolēniem līdzsvarotu ķermeņa, sajūtas, gribas un intelekta izglītību, lai sagatavotos dzīves dažādo problēmu risināšanai.

Pirmsskolā ir iespēja attīstīt fiziskās prasmes un pieredzi, kas veicina personīgo prasmju un iekšējo tīrību izaugsmi. Tas ir pār-ejas laiks, kad bērni pāriet no mājas dzīves uz skolas vidi. Izaugsmes

uzmanības centrā ir fiziskais ķermenis un bērna fiziskās pasaules realitātes apjēgsmes laiks. Skola šajā vecuma posmā strādā sekojošās izaugsmes jomās:

- Fiziskas kustības, vingrinājumi un svaigs gaiss;
- Biežas pastaigas un izbraukumi dabā;
- Iztēles izmantošana;
- Jogas pozas un klusuma brīži;
- Sadarbība, laipnība un veselīgi ieradumi;

Pirmsskola darbojas no pirmdienas līdz piektdienai no pulksten 8:30 līdz 12:30, vecumā no 3 līdz 5 gadiem (apmācīti podiņā) un *Vidusskolas programma*. Šajā laikā pusaudži bērnības ideālismu un apvieno iekšējo enerģiju. Kad enerģija tiek virzīta pozitīvā virzienā, viss ir iespējams! *Izglītība dzīvei* (EFL) balstās uz četru brieduma rīku - ķermeņa, jūtu, gribas un intelekta - līdzsvarotu attīstību. Kad vidusskola pieteicās uz akreditāciju, bija jāpieņem nacionāli atzīti, standartizēti pārbaudījumi. Katru gadu skola skolēnu sasniegumi vidēji ir pārsnieguši labāko skolu sniegumus visā valstī. Kā EFL skolēni var tik labi mācīties salīdzinājumā ar elites akadēmiskajām skolām, ja daudz laika tiek veltīts drāmai un mūzikai, spēlēm un aktivitātēm brīvā dabā, pakalpojumu projektiem un ceļojumiem? Šķiet, ka veselīgs ķermenis nodrošina pamatu veselīgam intelektam. Nav pareizs uzskats, ka jo vairāk laiks atvēlēts mācībām, jo iegūstam labākus testa rezultātus. Pētījumi atklāj pozitīvu korelāciju starp fiziskām aktivitātēm un akadēmiskajiem sniegumiem. Spēja konstruktīvi strādāt ar savām jūtām, spēja saglabāt garīgo līdzsvaru palīdz skolēniem tikt galā ar starpperšonu spriedzi vai iekšēju satricinājumu. Arī sociālā un emocionālā mācīšanās uzlabo skolēnu akadēmiskos sniegumus. Saikne starp gribu un intelektu ir acīmredzama tādu īpašību attīstīšanā kā neatlaidība, koncentrēšanās un iniciatīva. Cilvēkiem, kuriem ir liels gribasspēks, ir vieglāk kontrolēt savu uzmanību, emocijas un rīcību. Pētījumi uzrāda, ka šādi cilvēki ir laimīgāki un veselīgāki; viņu attiecības ir apmierinošākas un ilgākas; viņi nopelna vairāk naudas un iet tālāk savā karjerā; viņi labāk spēj pārvarēt stresu, tikt galā ar konfliktiem un pārvarēt likstas; viņi dzīvo ilgāk. Paškontroles spēja ir labāks akadēmisko panākumu prognozētājs nekā IQ.

Skolas "Izglītība dzīvei" vairāk nekā 40 gadu garumā (būdam aizaucēja šai pieejai) ir parādījusi to, cik svarīgi ir intelektu kopt

kopā ar ķermeni, jūtām un gribu. Mūsdienu pētījumi liecina, ka izglītības nākotne visā pasaulē būs skolām, kuras veiksmīgi īstēnos šāda veida integrētu, holistisku pieeju.

Skolā strādā 21 darbinieks.

Papildus akadēmiskajiem mācību priekšmetiem ir nodarbības dejās, dziedāšanā, spēlēs, mākslā, teātris, nodarbības dabā.

Viena bērna izmaksas ir starp 5000\$ – 9000\$ gadā.

Galvenās iezīmes

- Skolēni mācās kā vadīt savu iekšējo enerģiju, mācās sevi pētīt, meklēt savas intereses; Līdzsvarota attīstība: ķermeņa, jūtu, gribas un intelekta attīstība;
- Sadarbība un personu apdāvinātība;
- Mācīšanās caur empīrisku aktivitāti;
- Skolēnu centrēta mācīšanās;
- Maksimāli 12 skolēnu klasē – iespēja strādāt individuālai unikalitātei;
- Ir nepieciešams audzināt dvēseli, kā arī prātu un ķermeni;
- Skolēni mācās vadīt savu enerģiju pozitīvā virzienā;
- Mācības ietver spēju novērtēt citu cilvēku realitāti un iemācīties konstruktīvi strādāt ar šo realitāti;
- Audzinām skolēnos četrus veidu instrumentus: ķermeni, sajūta vai sirds dabu, gribu un intelektu;
- Tiek sāks ar katra bērna prasmes gatavības noteikšanu un tad, no šī punkta, palīdz bērnam attīstīties;
- Veidota mācību vide, kurā skolēni var nodoties savām īpašām interesēm;
- Atbalstīta skolēnu tiekšanās uz personīgo izcilību akadēmiskos priekšmetos, mākslā, vieglatlētikā un personīgā izaugsmē;
- Skolēni mācās visa mūža garumā;
- Uzrāda labus sasniegumus valsts mērogā;
- Skolēni atstāj skolu zinot sevi.

Kopsavilkums -atslēgvārdi: sadarbība; dotumi; praktiskas aktivitātes; laime; skolēna centrēta; unikalitāte; individualitāte; dvēsele, prāts, ķermenis; sevis izzināšana, pārvaldīšana; cieņa; ķermenis, sajūtas, sirds, griba, intelekts; intereses; dotumi; patības princips; brīvība.

Circle School

210 Oakleigh Ave | Harrisburg PA 17111 | 717-564-6700 ASV
Preschool through high school · Licensed by the Pennsylvania Department of Education · Since 1984.

<http://circleschool.org/about/guided-introduction/>

Circle skola ir neatkarīga, pašpārvaldes demokrātiska skola Harisburgā, Pensilvānijā, alternatīva valsts un tradicionālajām privātajām skolām. Te mācās aptuveni 70 līdz 90 pirmsskolas, pamatskolas un vidusskolas vecuma bērni vecumā no 4 līdz apmēram 19 gadiem. Skolas novatoriskā programma līdzsvaro brīvību, atbildību un kopieni. Šeit skolēni mācās ne tikai akadēmiskos mācību priekšmetus, bet arī to, kā orientēties pasaulē, kā aizstāvēt sevi un kā būt produktīviem kopienas dalībniekiem.

Skolas 8 akru lielā teritorijā ietilpst meži, līcis, kamanu kalns, spēļu laukumi un daudz kas cits. 9000 kvadrātpēdu (836 kvadrātmetri) ēka ir paredzēta un būvēta bērniem, dod iespējas nodarboties ar mākslu, zinātni, rotaļāties, te ir datoru laboratorija, bibliotēka, virtuves, "tiesas zāle", mūzikas studija, ēstuve, abu dzimumu tualetes un daudz kas cits.

Galvenās iezīmes

- Integrālā izglītība;
- Skola koncentrējas uz sekojošām idejām:
 - Veiksmīgs bērnība attīstības ceļš caur patstāvību un brīvību.
 - Vislabākās pilsoņu prasmes apgūstamas demokrātiskā vide.
 - Vecumu integrētā vidē (bērni- pieaugušie) var sekmīgi apgūt labas iemaņas dzīvei;
 - Brīvība - atbildību;
 - Skolā praktizē dzīvi.

Kopsavilkums-atslēgvārdi: integrālā izglītība; dabīgie impulsi; neatkarība; demokrātiska vide; vecumu integrēta vide; dzīves iemaņas; brīvība; atbildība; veselums; dabiskuma jeb dzīves mākslas princips; humānisms.

Clonlara School

50 gadu pieredze - Klonlāras skolu 1967. gadā dibināja Ph.D. P. Montgomerija ar savu vīru Džimu. Iemesls - šķīta, ka valsts skolas neņem vērā bērna dabisko attīstību un izaugsmi. Jaundibinātā skola veicināja mācīšanos spēlējoties, rotaļājoties. Te ikviens varēja mācīties savā tempā, atbilstoši savām vajadzībām un interesēm.

Montgomerijas skola aptvēra visus vecumus, dažādas etniskās piederības un pārliecības. Bērni varēja mācīties un augt nesteidzīgā, nepiespiestā gaisotnē; Uzņemšana ir ierobežota - bērni, darbinieki un vecāki visi pazīt viens ar otru; un ģimenēm ir aktīva loma skolas dzīvē un bērnu izglītībā. Clonlara ir vairāk nekā skola, tā ir globāla mācību kopiena, kurā mācās skolēni vairāk nekā no 60 valstīs un tiek sniegti pakalpojumi sešās valodās (Angļu, franču, vācu, ungāru, portugāļu un spāņu valodā), no bērnudārza vecuma līdz 12.klasei.

Zema skolēnu un skolotāju attiecība.

Skolā ir plaša mākslas studija, mājīga bibliotēka un labi aprīkots uztura centrs; daudzfunkcionālas telpas sapulcēm; liela rotaļu zona ārpusē. Skola piedāvā autonomiju un rosina radošumu; skolēni pēta savas intereses. Notiek bieži mācību braucieni, tiek realizēta mācīšanās ārpus klases. Skolā nedēļā tiek regulāri integrēti vietējo bibliotēku, muzeju un parku apmeklējumi, kā arī brīvprātīgo pakalpojumi, dārzkopība un citas interesējošās jomas.

Skola uzskata, ka spēle ir svarīga visiem vecumiem. Personalizētā, uz skolēnu orientētā izglītības pieeja, cieši sakrīt ar galvenajiem spēles elementiem. Bērni spēlējas, jo viņi izvēlas spēlēties. Viņi arī izvēlas, ko un kā spēlēt, un, iespējams, vēl svarīgāk, māku pārtraukt spēli tad, kad vien viņi to izvēlas. Visu šo brīvību pavada autonomijas un prieka izjūta, kas rodas, kontrolējot savus lēmumus.

Skolēniem ļauj, atbilstoši viņu interesēm, vadīt savu izglītības procesu. Tiek dota plaša brīvība izpētīt savas intereses, spēlējoties. Mācību modelis paplašina šo brīvību arī akadēmiskos priekšmetos, dodot studentiem iespēju izlemt, kuras tēmas viņus visvairāk interesē, kā viņi vēlas mācīties un kā dalīties mācībās ar citiem.

Klases klimats veicina sadarbību, vides iekārtojums ļauj jaunākiem skolēniem mācīties no vecākiem vienaudžiem, uzņemoties līdera lomu, kad tam tie ir gatavi.

Vidēja posmā (6.-8.kl.): Izmantojot projektu, rotaļu un akadēmisko priekšmetu kombināciju, skola veicina skolēnu pašapziņas veidošanos, mudinot viņus paust un īstenot savas idejas un atbilstoši tām organizēt savu mācīšanos.

Vecākajā posmā (9.-12.kl.): skolēni mācās sadarboties grupā, īstenojot projektus. Skolas mērķis ir dot iespēju vidusskolas vecuma skolēniem turpināt pētīt savas intereses, lai pēc tam saņemtu skolas atbalstu savu plānu izstrādē un īstenošanā. Papildus galvenajiem mācību priekšmetiem tiek apgūtas publiskās uzstāšanās iemaņas, māka risināt problēmas, kritiskā domāšana, pašizstāvēība, veikt pētījumus un citas svarīgās dzīves prasmes, kas beigu beigās sagatavo skolēnus panākumiem izvēlētajā koledžā vai karjerā.

Izmaksas svārstās no 6 250 – 15 250\$

Galvenās iezīmes

- Clonlara skola ietver daudzveidības jomas;
- Nenoraida piederību jebkurai rasi, etniskai kopai. krāsai, nacionālai izcelsmei, dzimumam, seksuālai orientācijai, reliģijai, vecumam, ģimenes stāvoklim, valodai, invaliditātei vai imigrācijas statusam;
- Tā ir kopiena;
- Bērnu centrēta izglītība;
- Iespēja jaunākajiem mācīties no vecākiem bērniem;
- Spēles, rotaļas;
- Ārpus klases darbs;
- Demokrātiski principi;
- Respektē domas, sajūtas;
- Skolēniem ir jāpiedalās savas personīgās izglītošanās dizaina izveidē;
- Skolēnus vada pašu intereses;
- Aptverti visi augšanas aspekti: fiziskie, garīgie, mentālie un psiholoģiskie.

Kopsavilkums -atslēgvārdi: demokrātiski principi; domāšana; sajūtas; skolēniem veido savu personīgās izglītošanās dizainu; skolēnu intereses; spēle -rotaļa; svarīgi ir: fiziskie, garīgie, mentālie un psiholoģiskie aspekti; patības princips; integritāte jeb veseluma; demokrātija; kritiskā domāšana; pašapziņa; pašizpēte; humānisms.

Community School (VA, USA)

7815 Williamson Road, Roanoke, VA 24019

<https://communityschool.net/>

Kopienas skola dibināta 1971. gada un ir bezpeļņas organizācija. Kopienas skola ir maza, laicīga, neatkarīga skola, kurā mācās skolēni vecumā no trīs līdz četrpadsmit gadiem.

Tā augstu vērtē visus bērnus un cenšas attīstīt katra skolēnā individuālās dāvanas. Veicina pašpaļāvību, kritisko domāšanu un radošumu. Respektē katra bērna sociālās, emocionālās, fiziskās un intelektuālās vajadzības. Cenšas audzināt drosmīgus, labus un ziņkārīgus pilsoņus, kuri gatavi atbildīgi sniegt ieguldījumu vietējā un globālā kopienā.

Skolēni mācās darot un tādejādi iegūst prasmes pielietot savas zināšanas reālās situācijās. Mācību materiāli un aktivitātes ir saistītas ar bērnu dzīvi. Mācību programma ir integrēta un starpdisciplināra. Skolēni strādā gan individuāli, gan mazās grupās. Mācību vide un nodarbības ir piemērotas dažādu vecumu grupai. Skolotāji diferencē apmācību, pamatojoties uz individuālu akadēmisko un attīstības gatavību. Bērni mācās izvirzīt mērķus un uzņemties atbildību par savu mācīšanos.

Skolēni studē mūziku, drāmu un vizuālo mākslu. Mūzikas programma mudina studentus mācīties izpildīt, radīt mūziku. Visas klases izmanto taustiņinstrumentu laboratoriju. Pirmsskolas vecuma bērni koncentrējas uz kustību, klausīšanos, dziedāšanu un radīšanu, savukārt vecākie sākumskolas skolēni mācās spēlēt arī instrumentus. Vidusskolas skolēniem mācībām vēl pievienota mūzikas vēsture. Skolēniem ir iespējas individuālām nodarbībām, kā arī dziedāšana korī un piedalīšanās instrumentālajās grupās. Visi studenti piedalās ikgadējā kopienas skolu mākslas festivālā, kā arī citās uzstāšanās iespējās vietējā pansionātā un citās vietās. Drāmas, kustību un uzmanības mācību programma skolēnus māca strādāt gan individuāli, gan komandā. Skolēni te attīsta vizuālo un telpisko izpratni, kinestētisko apziņu, muzikalitāti, starppersonālās, prasmes, emociju kontroli. Tiek attīstītas uzstāšanās prasmes gan studijas apstākļos, gan uz lielās skatuves. Visi studenti uzstāsies ikgadējā kopienas mākslas festivālā.

Mākslas programma Kopienas skolā kalpo studentu iepazīstināšanai ar dažādiem mākslas medijiem, vienlaikus izmantojot mākslu kā personīgās izpausmes līdzekli. Skolēni mākslas studijā izstrādā divdimensiju un trīsdimensiju darbus, pēta dažādus māksliniekus un kultūras. Projekti tiek integrēti skolas mācību programmās un korelē ar pamatzinību stundām. Visi skolēni katru gadu piedalās divās skolas mākslas izstādēs un publicē darbus mākslas muzejā "Artsonia".

Visi papildus apgūst spāņu valodu, latīņu kultūru un piedalās starptautiskās apmaiņas programmā starp Kopienas skolu un privātu skolu Santa Krusā, Bolīvijā.

Skolā ir labi aprīkotas "tehnoloģiju" klases, labi aprīkota datoru laboratorija.

Skola piedāvā daudz mācību aktivitāšu ārpus pilsētiņas, sākot no klases izbraukumiem līdz rudens svētku ģimenes kempingiem. Vidusskolas skolēniem patīk piektdienas grupas izvēles iespējas. Visi studenti piedalās pakalpojumu projektos.

Klasē pirmsskolā ir 6-9 skolēni (uzņem bērnus no 3 gadu vecuma); bērnudārzā – 10 – 12 skolēnu; pamatskolā un vidusskolā – 10 – 14 skolēnu. Pavisam skolā 160 bērni. Skolotāju un bērnu attiecība 1:7.

Skolēni var sākt savu dienu ar āra atpūtas laiku no pulksten 8: 15 - 8: 45. Visi skolēni izbauda papildus āra atpūtas laiku divas reizes dienā. Arī skolotāji parasti izmanto āra klases iespējas. Pastaiņas uz Holinsas universitāti un praktiska mācīšanās pieredze līcī, kas robežojas ar pilsētiņu, ir daļa no kopienas skolas pieredzes.

Skolas mājas lapā rodams precīzs mācību satura apraksts katrā priekšmetā un vecuma grupā (kas ir ārkārtīgi rets gadījums).

Galvenās iezīmes

- Nodrošina visaugstākās kvalitātes izglītību jebkuras rases, kultūras, reliģijas vai pārticības bērniem. Akcentēta savstarpēja cieņa starp skolotāju un skolēnu, uzsvērtas hierarhiskās attiecības.
 - Skolēnu dabīgs individuāls mācīšanās stils;
 - Veicina radošo un analītisko domāšanu;
 - Bieži notiek ārpusklases nodarbības, izmantojot vietējos resursus, iesaistoties sabiedriskajā darbā;
 - mācās uzņemties personīgu atbildību par savu rīcību;

- Skolēniem attīstīta personisko atbildību par savu izglītību un patiku mācīties;
- Jaukta vecuma, mazas klases, elastīga klases vide, kas veicināta individuālos sasniegumus un skolēnu sadarbību;
- Veicina problēmu risināšanu, analītisko domāšanu un dziļu izpratni. Tiek sagaidīts, ka sasniegumi ir proporcionāli skolēna iespējām.
- Skolēni tiek iesaistīti savā izglītības dizaina veidošanā. Kopienas skolā zināšanu un prasmju iegūšanas procesā skolnieki nav pasīvi saņēmēji, bet top par aktīviem tās dalībniekiem. Bērni mācās dabiski caur spēlēm, izpēti un eksperimentēšanu.
- Kopienas skolas izglītība ir rosinoša, praktiska un kooperatīva;
- Skolēni tiek iesaistīti praktiskā darbībā, simulācijās, lomu spēlēs, eksperimentos, pētījumos un mācību pakalpojumu projektos;
- Tiek realizēta skolēnu vispusīga attīstība: izziņas, sociālā, emocionālā un fiziskā;
- Skolotāji vada stundu tā, lai skolnieki varētu uzdot jautājumus un meklēt informāciju;
- Ikdienas āra spēles, pētniecība, fizisko spēju attīstība, sarežģītu sociālo mijiedarbību inspirēšana.

Kopsavilkums -atslēgvārdi: dabīgs individuāls mācīšanās stils; radoša un analītiskā domāšana; personiskā atbildība; Multi-age; mazas klases; elastīga klases vide; individuālie sasniegumi; sadarbība; skolēnu iesaistīšana savā izglītībā; spēles, izpēte un eksperimentēšana; rosinoša, kooperatīva mācīšanās, praktiskā darbība; vispusīgas attīstības iespējām; patības princips; atbildība; sadarbība; dabiskuma jeb dzīves princips; radošums; veseluma jeb vispusības attīstības princips; elastīgas vides princips.

Desiderata Schools

California, Utah, Wyoming, Florida, North Carolina, Washington State, Arizona
<http://desiderataschool.com/>

DESIDERATA ir akreditēta bezpeļņas skola. Desiderata skola kalpo skolēniem un sabiedrībai kopš 1989. gada. Desiderata skola

piedāvā individuālas nodarbības klātienē un izvēles priekšmetus no 4. līdz 12. klasei.

Skolēni apgūst mācību priekšmetus savai individualitātei raksturīgos veidos, - tas ceļ pašapziņu un pārliecinātību. Skola uzskata, ka izglītības panākumi ir kopīga skolēna, mājas, skolas, skolotāju un sabiedrības atbildība. Efektīvai izglītībai ir jāatbalsta visas bērna pušes. Desiderata skola izmanto pielāgotus kursus katram studentam, kā arī personalizētus mācību grafikus. Ja kāda mācību priekšmeta apgūšanai ir nepieciešams vairāk laika, tas tiek arī atvēlēts. Skola cenšas piešķirt skolēnam tiesības uz pašizglītību, galveno uzmanību pievēršot kritiskās domāšanas attīstīšanai, spējai atrast nepieciešamo informāciju, atrast resursus un pielietot savāktu informāciju problēmu risināšanā. Desiderata pret katru skolēnu izturas kā pret individualitāti un izstrādā tam personalizētu mācīšanās stratēģiju.

Mācību maksa no 7800 līdz 9600\$.

Galvenās iezīmes

- Mazas klases, skolēnu un skolotāju attiecība 10:1 ;
- Izglītība norit atklājot skolēna iedzimtos dotumus un individuālos potenciālus;
- Skola nodrošina emocionāli drošu mācību vidi, tā veicina personības pozitīvu izaugsmi;
- Pilnvērtīga izglītība ir ne tikai akadēmiski labi sagatavot skolēnu, lai tas varētu sekmīgi turpināt akadēmiskos/karjeras izglītošanos, bet dot arī kaut ko tādu, kas attiecas uz personu veselumā, iekļaujot vērtības, dodot tiem patieso jēgu un mērķi dzīvē;
- Izglītība ir process, kurā skolēni atklāj vērtības dzīves kvalitātes nodrošināšanā;
- Katram skolniekam būtu jāiemācās dzīvē iesaistīt galvu, rokas un sirdi;
- Skolēniem jāuzņemas personīga atbildība par savu izglītību; tos mudina attīstīt prasmes, kas kalpotu visas dzīves garumā;

Kopsavilkums -atslēgvārdi: mazas klases (small classrooms); iedzimti dotumi un individuālie potenciāli; emocionāli droša mācību vide; sevis atklāšana; vērtības; dzīves jēga; savas vērtības apzināšanās; personīgais mācīšanās stils; personīgās intereses un personiskie mērķi; galvas, rokas un sirds vienotība; personīga atbildība; patības princips; mīlestība; drošība; veseluma princips.

Ecole D'Humanite Scool

(Goldern, Switzerland) Ecole d'Humanité CH-6085 Hasliberg Goldern,
Switzerland

<https://www.ecole.ch/en/welcome>

Dibināta 1934. gadā ir starptautiska internātskola Šveices Alpu centrā, milzīgu kalnu vidē, kas rada bijību, pazemību un dabas skaistuma un spēka izjūtu (16 akru teritorija), kas veicina individuālo talantu atklāšanu un attīstību, pašnoteikšanos, inovācijas un iecietību. HOLISTISKA PIEEJA: Skola cenšas izglītēt cilvēku veselumā, uzsverot akadēmisko izcilību, praktiskās iemaņas un sociālo prasmi. Skola veicina gan individuālu radošumu, gan atbildības sajūtu par sabiedrību, nodrošinot kulturāli daudzveidīgu vidi, kurā var attīstīties un uzplaukt atvērts prāts un iecietīgs gars.

Te mācās 120 skolēni no 8. – 12. klasei (vidēji klasē 6 skolēni, skolēnu un skolotāju attiecība 4:1) un 40 skolotāji no vairāk nekā 20 dažādām valstīm, kuri šeit dzīvo kopā dinamiskā sabiedrībā, kurā tiek piedāvātas daudzas akadēmiskās, mākslinieciskās, praktiskās, sporta nodarbību un sociālo attiecību iespējas. Atbalsta daudzpusību: matemātikas skolotājs var būt arī pārgājiena vadītājs, “Ecole gimenēs” galva, alpīnisma instruktors un sabiedriskā darba grupas vadītājs, un arī skolēni var pieredzēt daudzās lomās. Mācību priekšmeti: bioloģija, ķīmija, sociālās zinības; angļu literatūra, vide zinātne, Eiropas un Pasaules vēsture, ģeogrāfija, vācu valoda, fizika un mehānika, sports: kalnu slēpošana, beisbols, basketbols, alpīnisms, dejas, frīstails, futbols telpā, trampīnlēkšana, snovbords, peldēšana, teniss u.c.

Ārpusstundu nodarbības: dejas, instrumentālā mūzika, teātris, pārgājieni, aušana, joga u.c. Lai līdzsvarotu intensīvu rīta akadēmisko programmu, skolēni savu pēcpusdienu velta mākslai, sportam un praktiskajam darbam, izvēloties kādu no astondesmit iespējamajiem kursiem. Metāla kalējs, slēpošana vai snovbords, grafiskā dizaina studijas, kokapstrāde, gleznošana, keramika, klinšu kāpšana, ikgadējais Šekspīra iestudējums, franču teātris, klasiskās, džeza, tautas un popmūzikas ansamblī, instrumentālās un balss nodarbības, dārzkopība un lopkopība ir tikai dažas no izvēles jomas pēcpusdienai.

Skola ir vienīgā skola Šveicē, kurā ir akreditēta āra programma. Āra programmā ietilpst slēpošanas un snovborda programma, kalnu pārgājieni, kāpšana, daudzdienu pārgājieni Šveices un Itālijas Alpos, smaiļošana un kalnu riteņbraukšana - to visu vada kvalificēti āra pedagogi.

Skolēni dzīvo "Ecole ģimenēs" pa 6-10 skolēniem. Katru ģimeni vada divi vai trīs skolotāji, un viņi dzīvo vienā no skolas mājām vai vasarnīcām. Ģimenes kopā ēd kopīgajā ēdamzālē. Vienu vakaru nedēļā viņi kopā pavada laiku, spēlējot spēles, gatavojot ēdienus vai strādājot pie projektiem. Dzīve jauktā grupā, kurā piedalās abu dzimumu, dažādu vecumu un kultūru skolēni, palīdz ikvienam redzēt pāri stereotipiem un novērtēt individuālās atšķirības. Ģimenes atmosfēra palīdz skolēniem īsā laika posmā justies kā mājās. Skolotāji īpaši interesējas par skolēniem un ikdienā rūpējas par viņu pilnīgu attīstību.

Katrs var izvēlēties savu dzīvesveidu, kas atbilst viņam. Papildus dalībai saimniecības un dārzkopības programmā skolēni var strādāt ar skolas kazu ganāmpulku un mācīties siera gatavošanu.

Skolēni ar dažādiem mācīšanās stiliem strādā mazās klasēs un koncentrējas uz individuālu darbu.

Ecole izglītības filozofijas pamatā ir pārliecība par katra skolēna absolūto unikalitāti. Skola uzticas un ciena savus skolēnus visā viņu daudzveidībā, uzklausa tos un ņem vērā viņu viedokļus. Tiek veicināta individualizācija, sarunas kultūra. Ecole skolēni kopīgi konstruē savu skolas pieredzi, pārdomā savus panākumus un atrod savu konkrētu nišu saliedētā un dzīvīgā skolas sabiedrībā. Šeit viņi spēj augt un izteikt savu unikalitāti, visu laiku zinot, ka ir nepieciešama un vērtīga veseluma daļa. Šādā vidē viņiem rodas apjēgsme par savām stiprajām pusēm un spējām, iespēja reāli novērtēt savas vājās puses un klupšanas akmeņus, kā arī veidot atbildības un līdzjūtības izjūtas. Ja tiek rosināts radošs risks, izglītība kļūst par piedzīvojumu.

Skola izmanto dabas resursu iespējas skolēnu apmācībā, piemēram, agrā rīta stundā, pēc puteņa, bioloģijas klase dodas uz vietējo upi, lai praksē izmantotu to, ko viņi mācījās klasē. Klase kopā vāc ūdens paraugus, mēra ūdens PH līmeni līdzās nitrātu un fosfora līmenim. Viņi veic arī straumes ātruma un kalna slīpuma mērījumus utt..

Galvenās iezīmes

- Kļūsti par ko esi!
- Katrs bērns ir radīšanas brīnums, kam vajadzīga tikai atbilstoša vide augšanai un savu unikālo dāvanu attīstīšanai;
- Kopienas pietiekami mazam, lai katrai personai izjustu to, ka tai te ir nozīmīga vieta;
- Skolnieku-skolotāju attiecība arī ir ietiekami maza, - katrs skolēns saņemtu individuālu uzmanību;
- Tiek uzsvērts, cik svarīgi ir uzņemties atbildību par sevi un par Kopienas labklājību;
- Atbildības uzņemšanās ietver patstāvīgu iesaistīšanos savu mācībkursu, kopienas darba, savas istabas un daudz ko citu izvēlē;
- Skola orientējas uz "galvas, rokas un sirds" izglītošanu, citiem vārdiem sakot, personas attīstīšanu kopveselumā;

Kopsavilkums -atslēgvārdi: katrs bērns radīšanas brīnums; vajadzīga tikai atbilstoša vide augšanai un savu unikālo dāvanu attīstīšanai. Kopiena pietiekami maza, lai katra persona atrastu tai nozīmīgu vietu, saņemtu individuālu uzmanību; uzņemtos atbildību par sevi un par kopienas labklājību; patības princips; mīlestība; cieņa.

Fairhaven School

<https://www.fairhavenschool.com/>

Atrodas uz Queen Anne Road, 7 jūdzes uz austrumiem no Beltway, 12 jūdzes uz dienvidrietumiem no Anapolisas un trīs jūdzes uz dienvidiem no Bowie, tieši zem 301 un 214 krustojuma Marlboro, Maryland.

Uzņem bērnus vecumā no 5 līdz 19 gadiem. Maziem bērniem jāspēj būt atbildīgiem par savām pamatvajadzībām un jāpierāda, ka viņi var būt droši bez pastāvīgas pieaugušo uzraudzības. Parasti Fairhaven uzņem 60-70 skolēnus. Mājasdarbu nav. Fairhaven skola neuzliek skolēniem nekādas mācību programmas. Tomēr skolēni savus projektus bieži veic gan mājām, gan skolā.

Skola nenodrošina ēdināšanu. Skolēni paši rūpēja par pusdienām un uzkodām. Skolēniem ir pieejamas divas virtuves, - viņi paši var pagatavot sev maltītes. Lai studenti varētu izmantot virtuves

aprīkojumu, ir nepieciešama sertifikācija. Atvērtās skolas politika ļauj skolēniem braukt uz tuvējiem restorāniem un veikaliem. Ēdiena pasūtīšana arī ir iespēja. Skola strādā no pulksten 8:00 līdz 17:00. Skolēniem šajā laikā skolā jāpavada vismaz 5 stundas.

Fairhavenas skolas darbinieki nodrošina, ka ikdienas vide un skolas darbība atspoguļo skolas izglītības filozofiju; darbojas kā veiksmīgas pieaugušo uzvedības parauga iestāde; maksimāli atvieglo skolēnu piekļuvi resursiem; veiksmīgi veic skolas administratīvos un uzturēšanas uzdevumus skolas vadīšanā un skolas īpašuma kopšanā.

Darbinieki veiksmīgi ievēro skolēnu izvēli pat tad, ja viņi šo izvēli neizdara. Skolēni, efektīvai noteikumu pārkāpumu problēmu atrisināšanai uzticas skolas vienaudžu tiesu sistēmai. Fairhavenas skolā skolēni pilnībā kontrolē to, kā un kad īstenot savas intereses, un nosaka personāla iesaistes pakāpi savos darbos. Bieži vien personāla līdzdalība nav nepieciešama, savukārt citreiz darbiniekus var aicināt atbalstīt skolēnus kā draugus, vadītājus vai padomdevējus.

Pretendentiem ir labi jāpārzina skolas izglītības filozofija un prakse, un stingri jāapņemas tos izmantot. Arī skolas personāla kandidātiem pirms pieteikšanās jāapgūst padziļināta izpratne par skolas filozofiju. Personāla pieņemšanas komiteja arī iesaka kandidātiem izlasīt Sudburijas ielejas skolas publicētos materiālus.

Cilvēki ierodas šajā pasaulē dabiski ziņkārīgi. Fairhavenas skolas pamatprincipi ir balstīti uz faktu, ka jaunieši uzplaukst vislabāk, ja viņiem ļauj sekot viņu dabiskajai ziņkārībai. Tā vietā, lai uzliktu prasmju apguves grafiku, Fērhavena skola atdod laiku jauniešiem un atbalsta viņu iedzimto vēlmi mācīties to, ko viņi vēlas un kādā tempā, visu dalībnieku labi pārvaldītā demokrātiskā pārvaldības struktūrā.

Kā jau teikts, neviens neuzspiež skolēniem mācību programmas, lai cik vilinoša tas arī nebūtu. Skolas uzsvars uz pašmotivāciju nodrošina skolēniem vislabāko iespēju sagatavoties 21. gadsimta pastāvīgi mainīgajai nākotnei. Fairhavenas audzēkņi emocionāli, radoši un intelektuāli aug spēlējoties, vadot skolu, diskutējot, strādājot mākslas nodarbībās, datorikā, lasīšanā un dabas izpētē.

Skolas absolventi ir iemācījušies domāt, sevi motivēt un smagi strādāt. Viņi ir disciplinēti, skaidri formulēti un māk sastrādāties

ar citiem. Viņi pieņem izcilību un noraida aizspriedumus, un ir apņēmības pilni dzīvot gan priecīgi, gan piepildīti.

Skolas vadīšanā skolēni ir līdzvērtīgi štata darbiniekiem. Fairhavenā ir īsta demokrātija: iknedēļas skolas sapulce, kurā piedalās studenti un darbinieki, balso par visiem skolas darbības aspektiem, sākot no budžeta veidošanu līdz personāla komplektēšanai un beidzot ar skolas noteikumu izstrādi. Starppersonu konfliktus, noteikumu pārkāpšanu un citus taisnīguma jautājumus demokrātiski risina Īpaša Tieslietu komiteja. Cilvēki praktiski uzzina, ko nozīmē dzīvot strādājošā demokrātijā un ar to saistītā brīvībā un atbildībā.

Mācīšanās šeit ir tikai blakusprodukts tam, ko skolēni te dara. Spēle un saruna ir divas visbiežāk sastopamās aktivitātes pilsētiņā. Tā kā skola atbalsta indivīda tiesības veidot pašiem savu dzīvi, skolēni ir pilnībā pašpārliecināti un izvēlas to, kā pavadīt laiku skolā. Vide ietver ideju apmaiņu, un sarunas nozīme ir gandrīz nemainīgi neatkarīga no tā, vai tā norit oficiālos apstākļos, piemēram, skolas sapulcē un dažādās komitejās, vai ikdienas mijiedarbībā starp skolas kopienas locekļiem. Tā kā visi vecumi brīvi sajaucas, skolēni mācās dažādās vecuma grupās. Gadījumos, kad skolēni pieprasa kādu apmācību, skola nodrošina viņu vajadzības. Visu vecumu skolēnu brīva sajaukšanās, rada iespēju, mācīties vienam no otra un no personāla, iegūt pašapziņu un atbildības sajūtu. Fērhavenas skolā visu vecumu bērni visu dienu spēlē dažādas lomu spēles.

Fairhavenas skola piedāvā dažādas vides, kurās skolēni var pētīt un spēlēt, piemēram, nobriedušā cietkoksnes mežā, upes strauvē. Spēļu vietu ir daudz, tostarp koki kāpšanai, rotaļu laukums, basketbola un četrstūra laukumi, kā arī laukums sportam.

Iekštelpu nodarbībām ir divas zemnieciskas ēkas, kuras nodrošina skolēnu radošuma izpausmi un pētījumu iespējas, t.i., te ir mūzikas studija, mākslas istaba, grāmatu piepildīta klusuma istaba, divas virtuves, datoru istaba, rotaļu istaba un citas telpas, kurā norit aktivitātes sākot ar iknedēļas skolas sapulcēm līdz teātra iestudējumiem.

Mācību maksa: 6630 – 11050\$

Galvenās iezīmes

- Fairhaven absolventi ir iemācās domāt par sevi, motivēt sevi un kā strādāt.

- Viņi pazīst sevi.
- Ir disciplinēti, skaidri motivēti, un māk sastrādāties ar citiem.
- Demokrātiski apstākļi;
- Bērni ir atbildīgi par savu izglītību;
- Brīvi seko savām individuālajām interesēm;
- Uzsvars uz inovācijām un pašmotivāciju;
- Tiek motivēti kompetentu pieaugušo vadītā;
- Skolēni aug emocionāli, radoši un intelektuāli caur spēlēm, skolu pārvaldi, sarunām, mākslu, mācību stundām, datora nodarbībās, nolasot un pētot dabu.
- Skolnieki mācās dzīvot dzīvē demokrātijā, brīvībā un atbildībā;
Kopsavilkums -atslēgvārdi: domāt par sevi; motivēt sevi; pazīst sevi; disciplinēti; māk sastrādāt ar citiem; demokrācija; atbildīgi; brīvi seko savām individuālajām interesēm; emocionāli; radošums; brīvība un atbildība; empīriski; patības princips; sadarbība; dzīves princips.

Sudbury Valley School

Massachusetts (USA), Sudbury Valley School, 2 Winch Street
Framingham, MA 01701
<http://www.sudval.org/>

1968. gadā vecāku un pedagogu grupa nodibināja skolu, kas balstīta uz skaidru redzējumu par individuālo brīvību, kas nepieciešama bērnu uzplaukumam, un par kopienu, kuru vienādi pārvalda visi tās locekļi. Rezultāts bija unikāla brīvības un atbildības kombinācija, kas kopš tā laika ir bijusi Sudberijas ielejas iezīme. Šobrīd te, rosīgajā sabiedrībā, skolēni no pirmsskolas līdz vidusskolas vecumam brīvi pēta pasauli katrs savā tempā un savos unikālajos veidos.

Kāpēc tas darbojas? Vienkārši tāpēc, ka savstarpējā cieņa un iecietība, kas ir kopienas pamatā, ļauj katram indivīdam piedalīties lēmumu pieņemšanā, bez aizspriedumiem izsvērt citu viedokli; brīvprātīgi atteikties no dalības lēmumu pieņemšanā, ja konkrētais dzīves ceļš, ko viņi izvēlējušies, nenodrošina vadlīnijas šādai līdzdalībai; un uzticēties citu cilvēku spriedumam, kuriem ir zināšanas un prasmes konkrētajā jomā.

Vieta, kur atrodas skola ir skaista. Tā ir desmit akurs liela teritorija krāšņā Jaunanglijas ainavā. Skolas rīcībā ir granīta ēka un arī diezgan liels šķūnis. Galvenajā ēkā ir virtuve, mākslas telpa, birojs un daudzas dažāda lieluma telpas, kas, iespējams, ir vissvarīgākās telpas šajā ēkā, jo tās var izmantot jebkurai lietošanai. Ir skaņas izolētas mūzikas prakses telpas ar lielisku aprīkojumu, ir videospēļu zona, liela teritorija, kurā varat rīkot sanāksmes vai izrādes. Vieni mīl nodarbības ārā. Bērni var pavadīt ārā tik daudz laika, cik vēlas, un tas ir ļoti veselīgi viņu prātam, sirdij, dvēselei, ķermenim. Skolas beidzēji atzīst to, cik liela nozīme viņiem bijušas nodarbības brīvā dabā. Skolēni katrs savā tempā apgūst tās lietas, kuras viņi vēlas iemācīties. Bērni šeit jūt, ka tie ir viņi, kas kontrolē savu dzīvi, viņi jūt, ka var ietekmēt savu dzīvi tādā veidā, kādā viņi vēlas; ka ar savu rīcību viņi var ietekmēt pasauli. Skolā nav noteikts mācību saturs. Ir nodarbības, kas tiek organizētas tad, kad skolēni ir kaislīgi un patiesi interesēti par kādu tēmu. Ir sarunas, kuru vienīgā kopība ir cieņa, kas tiek izrādīta visiem dalībniekiem ar dažādiem zināšanu un pieredzes līmeņiem. Skolā ir resursi: papīrs un pildspalvas, ģitāras, plīts utt.. Šeit nekas nebalstās uz iebiedēšanu. Te ir kopiena ar jaunākiem bērniem un pusaudžiem, kuri spēlējas kopā, un personāls, kas viņus atbalsta, - astoņus gadus vecs spēlējas kopā ar vienpadsmit un trīspadsmit gadus veciem bērniem. Rezultātus ir viegli saskatīt: maziem bērniem ir milzīgs vārdu krājums. Skola ciena katra studenta spēju plānot un veikt ikdienas aktivitātes neatkarīgi no vecuma. Skola nemudina skolēnus iet pa konkrētiem, noteiktiem ceļiem, kā arī nesniedz vērtējumu skolēnu sniegumiem. Noteikumus par personas brīvības aizsardzību visi kopienas locekļi pieņem skolas sapulces laikā, un sociālo kārtību aizsargā vienaudžu tiesu sistēma. Sudburijas ielejas pieredzes būtība ir brīvība. No tā ceļas intelektuālais briedums, radošuma prieks un emocionāls gandarījums, kas caurstrāvo kopienu. Brīvība dod iespēju sajaukt vecumus, rada mobilitāti un ļauj izvērst sarunas par jebkuru tēmu. Katrs cenšas sasniegt visaugstāko izcilības līmeni katrā darbībā. Katram skolēnam un personāla loceklim ir vienlīdzīga loma skolas vadībā, izmantojot skolas sapulci. Tā nosaka uzvedības noteikumus, telpu izmantošanu, izdevumus un personāla pieņemšanu darbā un deleģē īpašas administratīvās funkcijas dažādiem aģentiem. Visi sabiedrības locekļi piedalās skolas tiesu sistēmā. Taisnīga taisnīguma izpilde ir atslēga, lai saglabātu brīvību skolā. Katram skolēnam un

darbiniekam ir balss, vadot skolu. Iecerot skolu, 1965. gadā bija vienojušies: “Skolas pamatprincips ir tāds, ka katram loceklim ir tiesības brīvi īstenot savas intereses visur, kur vien viņi var.”

Skola vēlas apmācīt pilsoņus, dzīvot demokrātijā un veids kā to izdarīt, ir dot skolēniem praktisku pieredzi tajā dzīvojot - nevis runāt vai sludināt, bet darīt.

Skolēni iemācīsies domāt paši, veicot intensīvu analītisko spriešanu, darboties dažādu viedokļu subjektīvās situācijās, kad nav “patiesības”. Pa ceļam viņi apgūst lasīšanu, rakstīšanu, matemātikas pamatus, spēju izteikt skaidrus, loģiskus argumentus jautājumos, kas saistīti ar dziļu, sarežģītību ētiku. Skolēni uzzina, kā atrast nepieciešamo informāciju, izmantojot vairākus avotus (internets, grāmatas, mēģinājumi-kļūdas, sarunas ar cilvēkiem utt.). Viņi iemācās noteikt prioritātes un atrast atbilstošus resursus. Viņi iemācās izveidot, ieviest un ievērot savas skolas “likumus”, kurā nav tolerances pret vardarbību, zādzībām vai vandālismu. Skola garantē, ka izlaidumā skolēni būs pieauguši tā, kā vairums tradicionāli skoloto skolēnu nekad nevar cerēt būt.

Maksa no 7500 – 10500\$

Galvenās iezīmes

- No pirmsskolas līdz vidusskolas vecumam brīvi pēta pasauli, katrs savā tempā un savā unikālā veidā.
- Skolēni mācās domāt par sevi, lietot atbilstošus rīkus informācijas vākšanai, lai rastu atbildes uz interesējošiem jautājumiem;
- Skolēni spēj skaidri un loģiski argumenti risināt sarežģītus ētikas jautājumus;
- Caur sevis atklāšanas aktivitātēm, bērni apgūst pamatus tam, kā virzīt savu dzīvi, kā uzņemties atbildību par rezultātiem;
- Iemācās noteikt prioritātes, resursus un sadarboties ar citiem;
- Uzticība un cieņa ir skolas veiksmes atslēgas;
- Skolēni bauda intelektuālo brīvību un brīvību neierobežotai mijiedarbībai ar citiem skolēniem un pieaugušajiem.
- Viņi izvēlas darīt to ko vēlas; akadēmiskā mācīšanās ir blakusprodukts;
- Skolas daudz aktivitāšu;
- Pieaugušie un visu vecumu bērni brīvi dzīvo un strādā kopā;

- Skolā vienmēr ir cilvēki: nodarbībām iekštelpās un ārpus telpām, visos gadalaikos un visos laika apstākļos;
- Skolā ir labvēlīga gaisotne pašapziņai un uzticība individuāliem mērķiem;
- Skolēni labi apzinās savus trūkumus un stiprās puses, un visvairāk strādā ar savām vājām pusēm;
- Ir atbildīgi;
- Lai gan skolā nav mācību, realitāte ir tāda, ka lielākā daļa skolēnu apgūst daudzus vērtīgus rīkus, kas būs noderīga kā pieaugušajiem;
- Skolēni apgūst uzmanības koncentrēšanas spējas;
- Skolēni mācās jautāt par to, kas viņus interesē;
- Skola ir vieta, kurā tiek aizsargāta brīvība, kur savstarpēja cieņa ir norma, kur bērni un pieaugušie ir apmierināti viens ar otru, kur mācīšanās integrēta dzīvē.

Kopsavilkums -atslēgvārdi: patības princips; atbildība; brīvības; sadarbības; dzīves princips; cieņa; uzticība; vecuma integritātes princips; aktivitāšu princips;

laimes un prieka princips; empīrisma princips; dzīves vērtību princips.

Nobeigsim ieskatu holistiskajās skolās ar pavisam īsu akcentu uzskaitījumu vēl dažās holistiskās izglītības skolās.

Holistiskās skolas pieņem, ka bērni piedzimst zinātkāri, pilni apbrīnas un vēlmes iepazīt pasauli un mācīties (Salmonberry School, 2013). Bērnos ieklausās, un to balsis tiek sadzirdētas. Mācības tiek organizētas atbilstoši katra bērna īpatnībām, interesēm, vēlmēm. Bērnu vērošana ļauj mācības organizēt atbilstoši katra bērna individuālajam mācīšanās tempam (Play Montain Place, 2013; SudburyValley, 2013; Salmonberry, 2013; Ananda Living Wisdom, 2013). Uz bērnu interešu pamata tiek attīstīta pašapziņa, veidota iekšēja motivācija mācīties (Fairhaven, 2013). Patības princips tiek saistīts ar dabīguma (Brockwood Park, 2013; Ananda Living Wisdom, 2013) jeb dzīvesdarbības, empīrisma, ritma principu, kuri nosaka to, kā skolas palīdz bērniem pētīt sevi, atklāt savu būtību. Tās rada iespēju attīstīt prasmes, iegūt zināšanas, darbojoties reālā skolas vidē (Subdury Valley, 2013). Holistiskajās skolās skolēni aktīvi iesaistās savā izglītošanās procesā, paši veidodami tās dizainu (Clonlara, 2013; Community, 2013; Salmonberry, 2013; SubduryValley, 2013). Skolotāji ir koordinatori, novērotāji un atbalstītāji (Salmonberry, 2013;

Fairhaven, 2013). Vairākās skolās (Clonlara, 2013; Fairhaven, 2013; Circle, 2013) šādas attiecības tiek definētas kā demokrātijas (sadarbības) princips. Dažas skolas īpaši uzsver to, ka tās nav orientētas uz autoritārā stila apmācību (Play Mountain Place, 2013; Salmonberry, 2013) un ir atsacījušās no formālām zināšanu pārbaudēm (Acorn, 2013; Subdury Valley, 2013), tas veicina pašrefleksiju, dod brīvību, kultivē personīgo atbildību par sevi un kopienu (Brockvood Park, 2013; Circle, 2013; Community, 2013; Ecole D'Humanite, 2013; Fairhaven, 2013). Lai gan visas holistiskās skolas nodrošina vispārējo izglītību, tā netiek definēta kā skolas mērķis. Holistiskās skolas akcentē mācīšanās empīrisko komponenti, iesaistot bērnus spēlēs, sarunās, pētniecībā, praktiskās darbībās. Dabīguma principu realizē, iepazīstot dabas ritmus un iekļaujoties tajos (Salmonberry, 2013). Tā bērniem tiek nodrošināta emocionālā drošības un komforta sajūta. Dabiskuma princips ietver sevī dzimumu, tautību, vecumu integritāti, piemēram, mācības tiek organizētas jauktā vecuma saimēs, tā bērni apgūst reālajā dzīvē sastopamās dažādu vecumu sociālās attiecības (Circle, 2013; Clonlara, 2013; Community, 2013; Salmonberry, 2013). Visus minētos principus vieno skolu filosofiju pamatos liktā veseluma jeb integritātes ideja, ar to saprotot četru cilvēka instrumentu - ķermeņa, sirds dabas (sajūtu), gribas un intelekta (Ananda Living Wisdom, 2013; Salmonberry, 2013) jeb fizisko, garīgo, mentālo un psiholoģisko cilvēka veseluma aspektu - attīstību (Clonlara, 2013), palīdzot katram skolēnam virzīties uz jēgpilnu dzīvi savu mērķu realizācijai (Desiderata, 2013). Tiek uzsvērta pārliecība, ka sava patiesā „Es” zināšanas palīdzēs integrēties tuvākā un tālākā apkārtnē - kopienā, sabiedrībā, valstī -, kļūstot par pilnvērtīgu sabiedrības locekli (Aurosociety, 2013). Mācības notiek, organizējot apmācības atsevišķos īslaicīgos (parasti maksas)ursos, semināros atsevišķiem interesentiem, ģimenēm, pedagogiem, bērnu grupām un tamlīdzīgi (WeltenDom, 2013, Bond zonder Naam 2013; Wartości Życia 2013), arī bērnudārzos un vispārējās izglītības skolās (Bladon Church of England Primary School, 2013; Bainbridge Schools 2013; Red Oaks 2013; St Charles Borromeo Catholic Primary School 2013; Westoning Lower School 2013; Westoning Lower School 2013). Taču jāatzīmē, ka ne visas holistiskās skolas praksē realizē visus paustos principus, nereti tiek akcentēts tikai kāds no humānās pedagoģijas aspektiem, piemēram, tikumība, atbildība, neatkarība, komunikabilitāte, vai praktiska rakstura ievirzes, kas nodrošina skolēnu spēju startēt nākamajā izglītības pakāpē, mākslas apgūvē u.tml. (Forbes & Martin 2004).

Kopsavilkums

Šodien veiksīm tādu kā kopsavilkumu par holistiskajās skolām, holistisko izglītību.

Pirms to darām, vēlreiz ieskatīsimies tajā, ko par holistisko izglītību saka viens no mūsdienu holistiskās izglītības pionieriem Rons Millers (<https://infed.org/a-brief-introduction-to-holistic-education/>).

Kā jau minēts, holistisks domāšanas veids cenšas aptvert un integrēt vairākus nozīmes un pieredzes slāņus, nevis šauri definēt cilvēka iespējas. Katrs bērns ir vairāk nekā nākamais darbinieks; katra cilvēka inteliģences un spējas apraksts ir daudz sarežģītāks nekā viņa rezultāti standartizētos testos. Holistiskā izglītība balstās uz pieņēmumu, ka katrs cilvēks atrod identitāti, jēgu un dzīves mērķi, veidojot saikni ar sabiedrību, dabas pasauli un tādām garīgām vērtībām kā līdzjūtība un miers. Holistiskās izglītības mērķis ir rosināt cilvēku bijīgai attieksmei pret dzīvi un kaislīgai tieksmei mācīties. Tas tiek darīts, nevis izmantojot akadēmisko “mācību programmu”, kas sapakotā mācību priekšmetu paketēs, bet gan tieši no vides. Holistiskā izglītībai jāveicina brīnuma sajūtu, piemēram, Montesori runājot par izglītību, teica, ka tai jāpalīdz personai justies kā daļai no Visuma veseluma. Kā sasniegt šo mērķi? - ir daudz ceļu, holistiskajam pedagogam tie ir jāizvērtē: tas, kas ir piemērots vieniem atkarībā no situācijas, vēsturiskā un sociālā konteksta, var nebūt vislabākais citiem. Holistiskās izglītības māksla slēpjas prasmē cilvēku attīstībai pielāgot dažādus mācību stilus.

Holistiskā izglītība balstās uz ideju, ka skolas jāveido atbilstoši katra cilvēka *dzīves jēgas* atskārsmei. Tās veido atbilstošu dzīvesdarbības vidi, ievērojot noteiktus principus. Izpētot vairāku holistisko skolu mājas lapas mēs, atklājām to, kā tad skolu filozofijas tie realizētas praktiski. Viena lieta, ko visas skolas akcentē ir *patības* princips, uzsverot, ka bērna piedzimšana vien jau uztverama kā unikāla parādība (Ir svarīgi saprast, kas ar *patību* tiek domāts – sk. I grāmatu).

Bērns piedzimst ar saviem dotumiem, savām īpatnībām - visu nepieciešamo sava īpatnējās *dzīves jēgas* (Mana izpratne: Cilvēka *dzīves jēga* ir caur iedzimtām vajadzībām pēc *mīlestības, piederības, pašrealizācijas* realizēt *patiesību*, kas rodama cilvēka *patībā*) izteikšanai caur pašrealizēšanos. Lietosim Maslova ievesto vajadzību piramīdas pašrealizēšanās semantiku: realizēt pašam sevi jeb, kā mēs to saprotam, savu *patību*, bet ne apliecināt tās esamību.

Bērnam ir vajadzīga tikai atbilstoša vide augšanai un savu unikālo dāvanu attīstīšanai. Tāpēc bērnos ir jāieklausās katru mirkli - to balsis ir jāsadzird - jāieklausās un jāieskatās: mācības jāorganizē atbilstoši katra bērna īpatnībām, interesēm, vēlmēm. Mācības jāorganizē atbilstoši katra bērna individuālajām mācīšanās tempam. Skolas piedāvā bērniem pietiekami daudzveidīgas individuālas izglītības iespējas. Holistiskās skolas uzsver nepieciešamību koncentrēt uzmanību uz katru bērnu, izpētīt un iepazīt tā iedzimtās īpatnības, intereses un uz to pamata attīstīt bērna pašapziņu, veidot pašmotivētu mācīšanos. Bērni piedzimst ziņkārīgi, pilni brīnuma un ar vēlmi iepazīt pasauli, mācīties un tāpēc ir jāveido apstākļi, kuri nevis noslāpē, bet attīsta šīs īpašības. *Patības* princips tiek saistīts ar citu principu - *dabīguma* principu, kurš skolās tiek akcentēts kā: *dzīves* princips, *empīrisma* princips, *ritma* princips. Šis princips nosaka to, kā skolās bērni sevi, savu būtību atklāj, attīsta nepieciešamās prasmes, iegūst zināšanas caur reālu darbošanos skolas dzīves vidē, piedaloties visas skolas dzīves jautājumu risināšanā, arī skolas pārvaldē. Skolēni aktīvi iesaistās savā izglītībā - zināšanu un prasmju ieguves procesā viņi nav pasīvi ņēmēji, viņi paši veido savas izglītošanās dizainu, skolotāji ir koordinatori, novērotāji un atbalstītāji. Šādas attiecības tiek definētas *demokrātijas (sadarbības)* principā, respektīvi, dzīvojot demokrātiskā vidē, bērni kļūst atbildīgāki par savu izglītību un veiksmīgāk apgūst dzīvē nepieciešamās pilsoņa prasmes. Dažas skola uzsver tieši to, ka tās nav orientētas uz „autoritārā” stila apmācību, ir atsalcījušās no formālām zināšanu pārbaudēm, bet veicinot pašrefleksiju, dodot brīvību, vienlaicīgi kultivējot personīgo atbildību par sevi un kopienai. Kā jau minēts, tiek akcentēta mācīšanās *empīriskā* komponente - tās tiek organizētas caur spēlēm, sarunām, pētniecību, praktisku darbošanos. *Dabīguma* principu realizē iepazīs-

tot dabas ritmus un iekļaujoties tajos, veidojot skolas dzīves ritmu caur kārtību, notikumu ritmisku secību un rituāliem. Tā tiek nodrošināta cita principa realizēšanās - *emocionālas drošības un komforta* sajūtas principa. *Dabiskuma* princips ietver sevī dzimumu, tautību, vecumu *integritātes* principu. t.i., piemēram, mācības tiek organizētas jauka vecuma saimēs, kas nodrošina reālā dzīvē sastopamo sociālo attiecību apguvi.

Visus minētos principus vieno skolu filozofiju pamatos ieliktais *veseluma* jeb *integritātes* princips. Ar to saprotot četru cilvēka instrumentu: *ķermeņa, sirds dabas (sajūtu), gribas un intelekta attīstību*, jeb *fizisko, garīgo, mentālo un psiholoģisko* cilvēka veseluma aspektu attīstību, palīdzot katram skolēnam virzīties uz jēgpilnu dzīvi savu mērķu realizācijā. Savu patiesā „Es” zināšanas palīdzēs cilvēkam integrēties tuvākā un tālākā apkārtnē - kopienā, sabiedrībā, valstī, kļūstot par pilnvērtīgu būtni, - to apgalvo aurovilieši.

Tika jau minēts, ka iepriekš aprakstīto pedagoģiju skolas (grāmatiņas 1. un 2. daļā) arī ir saucamas par holistiskajām, jo tā vai citādi realizē izglītību veselumā. Ne visas skolas internetā publicē pietiekami daudz materiālus, lai gūtu pilnīgu priekšstatu par tās darbu. Patreiz vispilnīgākie apraksti pieder Krišnamurti skolām un Šri Aurobindo Integrālās izglītības skolām. Man personīgi vislabāk patikuši pēdējās apraksti. Varbūt tieši tāpēc vēlreiz pavisam īsi ieskatīsimies tajos. Pirmkārt, te rodami nevis četri cilvēka veseluma aspekti, bet pieci t.i., *fiziskās, vitālās, mentālās, psihiskās un garīgās*. Tiek uzsvērts tas, ka Izglītībai nav jābūt kā pašreizējo problēmu risinātājam. Tai jābūt vērstai uz tālāko nākotni. Augstākais ietver sevī arī zemāko, t.i., studentam būtu viegli iepazīt visu, ko nodrošina parastā izglītības sistēma. Integrālās izglītības ideju īstenošana, viegli ļauj atrisināt arī pašreizējās, ar šodien saistītās problēmas.

Ja atceraties, tad *Integrālās izglītības* bāze ir integrālā jogā, kuras mērķis ir jauna rase – supramentalā rase. Jogā ir sintezētas visas cilvēciskās būtnes daļas – *fiziskā, vitālā, mentālā, psihiskā un garīgā*. Harmoniskai personībai ir nepieciešams, lai visas daļas būtu pienācīgi sagatavotas un attīstītas.

Integrālā izglītība nodrošina brīvu un labvēlīgu mācību vidi skolēniem, lai viņi varētu atklāt savu patieso es, dabas dāvētās dāva-

nas, kā tās izmantot sevis un sabiedrības uzlabošanai. Šajā vidē skolēni kļūst radošāki, izdomas bagātāki, ziņkārīgāki, novatoriskāki, mērķtiecīgāki un iesaistītāki. Īsāk sakot, tiek teikts, ka *integrālā izglītība* ir dzīvespriecīga, jēgpilna dzīves pieredze, kurā mācīšanās, attīstīšanās, saistīšana un pārveidošana kļūst dziļi aizraujoša.

Integrālā izglītība nozīmē, ka bērni tiek izglītoti tā, lai mūsdienā zināšanu par pasauli integrētu ar sevis izzināšanu. Viņu izglītība sevis izzināšanā ļaus skolēniem patiesi atklāt, kas viņi ir, iepazīt savas iekšējo garīgo būtību, kā arī palīdzēs viņiem atklāt savu dzīves mērķi. Tajā pašā laikā, viņi attīsta arī zināšanas par pasauli, savas garīgās, emocionālās un fiziskās prasmes.

Aurobindo Integrālā izglītība atbilstošāk holonu hierahiju īpašībām apraksta izglītības vidi, kas ir skolnieku-holonu ieskauda un tā ir konkrētas tautas kultūrvidē. Dieva kārtība ir tāda, ka katrs piederam pie noteiktas tautas, laikmeta, sabiedrības, ka esam pagātnes bērni, tagadnes īpašnieki, nākotnes veidotāji. Pagātne ir mūsu pamats, tagadne mūsu materiāls, nākotne – mūsu mērķis un augstākā līmeņa dzīve. Katram ir jābūt savai *dabiskajai* vietai izglītības sistēmā.

Aurobindo Integrālās izglītības attīstītājiem ir izdevies savu modeli apbrīņojami labi sakārtot, labi aprakstīt visus izglītojamās cilvēka veseluma aspektus, mācību paņēmienu, vidi utt..

Kā redzējām, holistisko skolu piedāvājums ir visai atšķirīgs. Ir, protams, skolām vairāki kopīgi momenti, taču ne viena no cilvēka veseluma komponentēm netiek vienādi definēta. To ir saskatījuši arī citi pētnieki (What Holistic Education Claims About Itself: An Analysis of Holistic Schools' Literature by Drs. Scott H. Forbes and Robin Ann Martin). Tas tiek uzskatīts par trūkumu, jo liedz visu palikt zem "viena jumta" kā kaut ko viengabalaini un precīzi definētu. Vēl jo vairāk tāpēc, ka daudzas lietas, kuras piedāvā holistiskās skolas ir atrodamas arī parastajā jeb valsts skolās. Manuprāt, vērtējums ir acīgs, bet nepavisam nenozīmē ko sliktu. Holisma filozofijas ienesēji skolā ir norādījuši, ka holistiskās skolas būs atšķirīgas. Tam tā ir jābūt, jo "holismu" katrs var saprast un izteikt tikai savu izpratnes spēju dziļumā jeb sava mema (apziņas stāvoklis) atļautajos priekšstatos. Katrs mema stāvoklis atradīs savu saturu cilvēka veseluma komponentēs (to skaits mainās no trim līdz piecām). Zemākie apziņas stāvokļi šo saturu noteikti mēģinās definēt, kategorizēt, ielikt kaut kādos rāmjos, jo, lūk, tas labāk ļauj saprasties. Un taisnība būs. Taču pat tad, kad kat-

ru komponenti aprakstīs daudzskaitliskās lapās, dažam tās saturs varētu būt par “šauru”, bet citam par “platu”. Nu, piemēram, vieniem garīgā komponente ir saistīta ar kādas reliģijas pieņemšanu, piemēram, kristietim tā būs kristietība un ko musulmanis tagad, lai saka? Citi ar gara kopšanu saprot patiku pret mākslu, mūziku; cits saprot labestību un mīlestību; cits Dieva atzīšanu vai atskārtumu utt. Varbūt ievērojāt vēl citu vienu interesantu piedāvāto holistisko skolu atšķirību: vienas akcentē “demokrātisku” vidi un “demokrātisku” pilsoņu audzināšanu, bet citi orientē uz hierarhiju, t.i., uzticēties vairāk un labāk zinošākiem, protošākiem. Vieni uzsver rotaļu un spēļu nozīmīgumu un uz to orientē visu mācību satura apgūšanu, bet citi saskata tajā pazaudētus gadus (dzīve neesot rotaļa). Vārdu sakot, tas tikai norāda uz to, ka mūsu memori ir dažādi, - jo augstāks apziņas stāvoklis, jo vairāk lietas būs jāietver veseluma komponentu aprakstā, tās pat prasīs iekļaut tajā ko tādu, ko nemaz nav iespējams vārdos izteikt, aprakstīt, piemēram, smalkas sajūtas, smalku kopredzējuma izjūtu, intuitīvu nojausmu, dievišķā klātesamības izjūtas un tamlīdzīgi. Domāju, ka nebūtu pareizi vienu redzējumu stādīt augstāk par kāda cita redzējumu, - katram pieder savs un tas ir pareizs. Tāpēc, skolas, kuras apzīmētas ar vārdu “holistiskās” būs pareizas saviem veidotājiem un atbalstītājiem, būdamas katra savā vietā un laikā. Ja vēlamies radīt savu “holistisko skolu” – jo pati ideja skolot, audzināt personu tās veselumā, ir skaista un daudzsološa, tad to vajag darīt, ieliekot savā “Veseluma” izpratnē savas patiesības, savu unikālo apjautu par tautas un cilvēces nākotni!

Ir neliels skaits valsts skolu, kuras cenšas ievērot holistiskus principus. Taču ir atsevišķas lietas, kuras var realizēt atsevišķi skolotāji, piemēram, veicināt klasēs sadarbību, nevis konkurenci. Mācību grāmatu informācijas vietā skolotāji var rosināt mīlestību uz mācīšanos, izmantojot reālās dzīves pieredzi, aktualitātes, dramatisko mākslu un citus dzīvus zināšanu avotus. Veicinot refleksiju un jautājumu uzdošanu, nevis pasīvu “faktu” iegaumēšanu, skolotāji saglabā dzīvu prātu, kas ir daudz vairāk nekā abstrakta prasme risināt problēmas.